

Hámos György – Székely Endre *Aranycsillag* című operettjének és az Operettszínház előadásának megvitatása a Magyar Zeneművészek Szövetsége Operett és Táncczenei Szakosztályának ülésén – 1951. január 27.

Az új magyar katonaooperett, az Aranycsillag megvitatásának dokumentuma a két Szövetség közös ülésén elhangzottakat rögzíti. A vita kislétszámban és bizonytalan keretekben folyt arról, hogy az orosz hangzású zene mennyire lehet szocialista. A könnyed beszélésokról kollegiális hangulatra következtetünk, a gyári munkások üzenetei a civil rajongóké, de a jelenlévő katonanézőké erős hatású. A színészi alakítás, az új drámai karakterek, az új műfaj, a könnyűzene témáiról bizonytalan hozzászólások színesítik a hosszúra nyúló vitaestet.

Simon Zsuzsa (elnök): Szeretettel üdvözlöm az elvtársakat. Bevallom, hogy egy kicsit csalódottan nyitom meg az *Aranycsillag*⁶⁹ vitáját. Én úgy gondolom, hogy ennek a produkciónak a jelentősége meg fogja törni azt az újabban, sajnos, elég gyakori jelenséget, hogy az egyes színházak vitáján ilyen nagyon kevesen jelennek meg: kevesen vannak maga a színház részéről is és kevesen vannak más színházaktól, kevesen vannak a Szövetség tagjai részéről. Azt hiszem, hogy nagyon jó lenne, ha mi megkeresnénk a magunk munkájában azt a hibát, amely ezt a nagyon helytelen és rossz eredményt okozza, hogy ilyen érdektelenség és közönyösség megmutatkozásával tartjuk meg ezeket a vitákat.

Ahhoz, hogy egy-egy produkciót mi megvitassunk, és ehhez összegyűlhessünk, elsősorban az kell, hogy a színházak áldozatos munkával – úgy a művészi, mint a műszaki tagok áldozatos munkájával – egy-egy külön előadásban bemutassák a darabot: úgynevezett szakmai bemutatót tartsanak. Az elvtársak jól ismerik a minisztertanács takarékosági rendeletét: az önköltségcsökkentésre való felhívást.⁷⁰ Nekünk, mindnyájunknak kötelességünk ezt szem előtt tartani. Mégis az állami színházak komoly rezsivel szakmai bemutatót tartanak. Én a közelmúltban részt vettem egynehány szakmai bemutatón s ott is hasonló érdektelenséggel találkoztam, azzal, hogy azok, akik számára ezeket a szakmai bemutatókat tartják, a Kartársak nincsenek ott. Nem meglepetés tehát, hogy nem vesznek részt a vitában sem.

Javaslom, hogy a Szövetség vezetősége a színházigazgatókkal és talán az érdekeltekkel együtt tartson itt egy megbeszélést arról, hogyan lehetne ezen a hibán segíteni, mert ez olyan hiba, amely mellett nem mehetünk el szó nélkül.

Én valahogy úgy érzem, hogy ez a mai vita különös ünnepélyességgel bír. Óriási jelentőséget látok ugyanis abban, és azt hiszem – bár nem akarom a felszólalásokat ezzel befolyásolni – hogy óriási jelentőséget látnak benne az elvtársak is: megszületett az első magyar szocialista, realista operett.

A magyar dráma születése körül már rengeteg vita folyt. Értünk is el eredményeket. Ezeket az eredményeket most fokozzák a színházak és fokozzák elsősorban íróink, de miután csak egy operettszínházunk van, csak egy színházunk van ebben a műfajban – amely igen fontos műfaj,

⁶⁹ Az *Aranycsillag* az első magyar szocreál operett volt, melyet a Fővárosi Operettszínház 1950. november 3-án mutatott be. Zenéjét Székely Endre, szövegét Hámos György írta. Bővebben lásd: SZABÓ-SZÉKELY Ármin: Katona-imázs. A Magyar Néphadsereg kulturális reprezentációja. in: Újjáépítés és államosítás. Tanulmánykötet a kultúra államosításának kezdeti éveiről, szerk.: JÁKFALVI Magdolna – KÉKESI KUN Árpád – KISS Gabriella – RING Orsolya. (Budapest: Arktisz –TMA, 2020.): 242–257.

⁷⁰ A Minisztertanács 1950. decemberi 31-én hozott határozatot (2022/1950 Mt. sz. határozat) a takarékoságról, amelynek nyomán széles körben, népgazdasági méretekben indult meg a harc a takarékoságért, az önköltség csökkentéséért.

amely talán még mindig a legnagyobb tömegeket vonzza – ezen a téren most értünk el ehhez az eredményhez, amely óriási jelentőségű.

Az Operett Színház ezzel olyan hatalmas lépést tett előre, amelynek a jelentőségét itt alaposan ki kell tárgyalni. Nemcsak azért, hogy bátorságot, erőt adjunk a további munkához, hanem azért is, hogy rá tudjunk mutatni arra, hogy a színház vezetősége, - amely az *Aranycsillag* produkcióval komoly szolgálatot tett a szocialista realista művészetnek, a kultúrának, - hogyan fejlessze tovább munkáját, hogyan érjen el további eredményeket, mik voltak ennek a produkciónak azok az előnyei, amelyeket itt feltétlenül le kell szögeznünk.

Ilyen előny például az, hogy éppen ma, amikor a nemzetközi helyzet ennyire kiélesedett, amikor mindnyájunknak elsőrendű kötelessége az, hogy a béketáborban helytálljanak, tudott kihozni ebben a műfajban egy olyan darabot, amely a legjobban helyt áll ezen a téren amely néphadseregünket népszerűsíti, néphadseregünket úgy mutatja be hogy megszeretjük, hogy az ember, amikor a nézőtérre ül és nézi a darabot, azt gondolja magában, hogy: de jó volna közéljük állni, velük együtt élni, velük együtt fejlődni és velük együtt állni helyt ott, ahol most legjobban szükség van a helytállásra.⁷¹

A darabban fontos a néphadsereg kapcsolata magával a néppel, amelyből a honvédek elmentek a néphadseregbe – és érzi az ember, hogy oda kerülnek vissza. – Tehát az a kapcsolat, amely a néphadsereg és a tszcs⁷² között van, felmérhetetlen, nagyszerű értéke a darabnak. Komoly értéke a darabnak az, hogy bemutatja a tszcs-ben a női munkást⁷³, a tszcs elnökét. Ezek mind olyan példamutató előnyei a darabnak, amelyet nekünk mindenképpen ki kell értékelnünk és követnünk kell.

Az *Aranycsillag* nemcsak mint színdarab, hanem mint előadás is az Operett Színháznak komoly értéke és igen nagy fejlődést mutat. Ami a darab rendezését illeti, látszik rajta, hogy igen nagy lelkesedéssel, igen nagy szeretettel akarta szolgálni azt a jó ügyet, amelyet a darab mondanivalója jelent számára. A színészek is helytálltak ebben a munkában.

Nem szeretném külön-külön értékelnem sem a dramaturgiai, sem a rendezési munkát, sem a színészek munkáját, hiszen itt valószínűleg megteszik ezt az elvtársak. Én csak rá szerettem volna mutatni arra, hogy az *Aranycsillag* mindnyájunknak nagyon dédelgetett és szeretett produkciója. – Éppen azért úgy érzem nagyon fontos volna, hogy az ilyen vitákon a különböző színházak tagjai nagyobb számban legyenek jelen, – a szövetségi vitának az adná meg a jelentőséget, hogy itt egy-egy színház előadását mi magunkénak tekintsük akkor is, ha nem tartozunk ahhoz a színházhoz, ahol azt a produkciót létrehozták.

Én azt hiszem, hogy mi, akik nem tartozunk az Operett Színházhoz, mi is egy kicsit büszkék lehetünk arra, hogy ez az operett létrejött a Fővárosi Operett Színházban. (Élénk taps.)

Lesznai Lajos: Kedves Szaktársak! A bevezetőben elhangzott már, hogy egy új magyar operett megjelenése kultúréletünknek mindenképpen fontos eseménye. Ezért a magam részéről is fontosnak tartom nemcsak azt, hogy a darabot megnézzük és róla beszélgessünk, hanem azt is, hogy itt vitát folytassunk a darabról.

⁷¹ Andrej Zsdanovnak, az 1948-ban elhunyt szovjet főideológusnak a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája alakuló ülésén, a lengyelországi Sklarska Porebában 1947 szeptemberében felállított elmélete arról, hogy a világ két részre szakadt: a „háborús gyűjtogató imperialista” táborra, melynek az Egyesült Államok a vezetője és a Szovjetunió vezette „legyőzhetetlen béketáborra”.

⁷² Termelőszövetkezeti Csoport.

⁷³ A korszak nőideálja az erős, a férfival látszólag egyenértékű „dolgozó nő” volt, aki bírja a fizikai munkát, és aki a munka terén is egyenlő a férfival. A nő fő feladata a férfiakhoz hasonlóan a szocializmus építése volt. Lsd: MAGYARI Hajnalka, „Ideálok – szerepek – trendek. Nőképek változásai a Kádár-korban”, in *Doktorandusz hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai. Az Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának Kiadványai – Konferenciák, műhelybeszélgetések (18)* (Eger: EKE Líceum Kiadó, 2020), 147–160.; RING Orsolya, KISS László, TURNAI Anna, „Női káderek a Rákosi-korszakban” *Századok*, 1. sz. (2020): 107-134.; SCHADT Mária: „Feltörekvő dolgozó nő.” *Nők az ötvenes években.* (Pécs, Pro Pannonia, 2003.)

A mi Szövetségünk feladata az, hogy a kultúrélet egyes elvi kérdéseivel foglalkozzék és irányítsa is a kultúréletünket. Amikor tehát egy új magyar operett megjelenéséről beszélünk, fel kell vetnünk néhány elvi problémát és tisztáznunk kell néhány szempontot, hogy ezzel is segítsük azokat, akik operettkultúránkat fejleszteni akarják.

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy mi az operett? Az operett röviden olyan zenés színpadi mű, amelynek zenéje könnyű zene. Ezzel már megkülönböztetjük az operettet az olyan színpadi zenés művektől, amelyekben a zene és próza egyaránt van, de amelyek mégsem nevezhetők operetteknek. Mindenki előtt világos, hogy a *Varázsfuvola* nem operett és világos, hogy a *Bűvös Vadász* nem operett. Ebből tehát már következnek az, hogy az operett inkább stílus, mint műfaj.

Lássunk most szintén néhány elvi szempontot a könnyű zenéről. Elsősorban is azt, hogy mi is az a könnyű zene, hogy mi teszi könnyűvé a könnyű zenét. Mindenekelőtt a legnagyobb tömeghez is elhatolt zenei fordulatok felhasználása, olyan hangcsoportok kizárólagos alkalmazása, amelyeket a nagy, széles tömegek már megszoktak. A könnyű zene mai formája nem egyszerre alakult ki, sőt elmondhatjuk, hogy ez olyan folyamat, amelynek még ma sincs vége. Az 1948-ban hozott prágai zenei határozatok⁷⁴ megemlékeznek arról, hogy a könnyű zene és a magas kultúrájú zene között a szakadék egyre jobban tágul, egyre jobban mélyül.

Itt egészen röviden csak annyit kell megjegyeznünk, hogy a mai értelemben vett könnyű zene nem régebbi keletű, mint a francia forradalom. A francia forradalom alatt a párisi zenészkávéházakban a polgárság harcias, könnyű és gyorsan megjegyezhető dallamokkal énekelte azokat a gúnydalait, politikai jelszavait, amelyek az ellenség hibáit kíméletlenül leleplezték. A zene könnyűségének eredménye volt, hogy az utca népe csakhamar megtanulta és napestig énekelte ezeket a gúnydalokat. Láthatjuk tehát, hogy eredetileg a könnyű zene harcias politikai hagyományokra, haladó hagyományokra tekinthet vissza.

Hasonló a helyzet az operett fejlődésénél is. Az első operettek a 19. század közepe felé jelennek meg Párisban. Mi volt az első párisi operettek fő jellemvonása? A szatíra, a gúny, a paródia. Ezekkel a fegyverekkel harcoltak a 100 évvel ezelőtti párisi polgárság képviselőiben az akkori haladó operettszerzők a hibák ellen, tehát haladó hagyományt jelentenek a zene, az operett történetében. Az első operettek tükrözik a küzdeni akaró és meg nem hunyászkodó polgárság bátorságát és kíméletlenségét a hibákkal szemben.

Az operett azután csakhamar átkerült Bécsbe és bécsi formájában fontos és lényeges változáson ment át. A lényeges itt az, hogy a ferencjózsefi Bécsben az operett már nem a hibák ostromozásával volt jellemezhető, hanem itt elsősorban a szentimentális, vagy durván romantikus elem került előtérbe és az operett mindenképpen a megalkuvást jelentette: az érzelgős közhelyeket zenében és szövegben egyaránt.

Ezek előrebocsátása után vizsgáljuk meg most már, hogy milyen hagyományokat képvisel az az új magyar operett, amelyről mai vitánkat folytatjuk. S itt előre meg kell mondanom, hogy az operetről elmondandó néhány megjegyzésemet annak egyszeri meghallgatása után teszem meg. Ez természetessé teszi azt, hogy megállapításaim bizony kissé talán felületesek is lesznek. Éppen azért, hogy ezt a jövőben elkerüljük, azt indítványozom, hogy a Szövetség az ilyen bírálatok esetén a szöveget és a zenét is – ha operetről van szó – jó előre adja át tanulmányozás végett minél több szaktársnak. Ezzel azt fogjuk elérni, hogy a bírálat is, a vita is sokkal színvonalasabb lesz, minthogy ez nem történik meg.

Mint a Zeneszövetség tagja, elsősorban az operett zenei részével szeretnék foglalkozni. Lehetséges-e azonban az operett szövegét elszigetelni zenéjétől? Világos, hogy nem lehet. Ezért

⁷⁴ Zeneszerzők és zenekritikusok nemzetközi kongresszusa (1948, Prága), amelynek határozata megerősítette, hogy a szocialista realista művészetfelfogás szerint a művészeti szférák polgári kultúrában megismert értékeltví megkülönböztetését el kellett vetni, és kizárólag a politikai-társadalmi hasznót jelentő és a haszontalan vagy ellenséges alkotások között volt szabad különbséget tenni. *Zenei Szemle* 1948. 6. szám: 294. Bővebben lásd: IGNÁCZ Ádám, „A szórakoztató zene szovjet követői Magyarországon a klasszikus sztálinizmus időszakában”, *Századvég* 1. sz. (2016): 77–94.

tehát néhány szóval beszélnem kell az operett szövegéről is. Ennek az operettnek a szövegével kapcsolatban elsősorban azt *állapíthatjuk meg, hogy a darab meséje egyáltalán nem alkalmazkodik a párisi haladó operett hagyományaihoz.*

A Magyar Néphadsereg bátor, önfeláldozó segítsége, amelyet a népnek nyújt, az elsőrendű téma itt és kifogástalan az is, ahogyan ezt a szöveg szerzője bemutatja. A darab könnyen pereg, nem unalmas, alakjai nagyjából jók és élethívek, jellegzetesek. Ilyenformán a szöveg nagyjából megfelel azoknak a követelményeknek, amelyeket egy jó, haladó színdarabbal szemben támasztunk. Világos azonban, hogy az ilyen cselekmény nem alkalmas arra, hogy könnyűzenei betétekkel tűzdeljük tele. Csupán azokat a jeleneteket nevezhetjük operettszerűeknek, amelyek a fodrázműhelyben játszódnak.

S itt meg kell vallanom, az volt a szándékom, hogy felvessem a gondolatot, vajon a fodrázműhelyben lejátszódó jelenetek valóban beletartoznak-e ebbe az operettbe. És fel akartam vetni azt a gondolatot is, nem lehetne-e ezt az egész felvonást kihagyni, azzal azonban, hogy a többi felvonásokat bővítsük azokkal az elemekkel, amelyekkel ez a fodrázműhelyi jelenet járul hozzá a darabhoz.

Most, a vita megkezdése előtt folytatott beszélgetések közben azonban arra a belátásra jutottam, hogy ezt a jelenetet mégsem kellene teljesen kihagyni. Biztos azonban az, hogy ez az egész fodrázműhelyi jelenet a stílus szempontjából az én érzésem szerint valahogyan kiesik az egész színdarabból. Kérem a színművész szaktársakat, szóljanak hozzá ehhez a kérdéshez, hogy azután ebből mindnyájan tanulhassunk.

A szöveggel kapcsolatban még csak azt kell megemlítenem, hogy az abban felvetett politikai kérdések helyesen vannak beállítva és helyesek az ezekre a kérdésekre adott megoldások is.

Az Aranycsillag zenéje nem operettzene. Ezt azonban az eddig elmondottak alapján csak helyeselni lehet. Az eddigi értelemben vett könnyű zene nem is alkalmas olyan helyzetek aláfestésére, hangsúlyozására, olyan hangulatok keltésére, amelyeket ennek a darabnak a szövege felvet.

Hiba-e az, ha ez az operett nagyrészen közeledik a zenés vígjáték felé? Én azt hiszem, hogy nem. Az a meggyőződésem, hogy a jövő fejlődés útja éppen az, hogy az operett iránya a stílus szempontjából a zenés vígjáték felé haladjon. Mondom tehát, én ezt helyesnek és jónak találom, és ebből a szempontból ez az operett feltétlenül nagy és komoly haladást jelent.

Ami az operett zenéjében az első pillanatban kissé talán meglepő a hallgatót, az az, hogy valójában *elárasztják az oroszos jellegű témák és dallamok.* Véleményem szerint ez politikai [...].⁷⁵ Kétségtelen, az operettnél is fennáll az a követelmény, amely a művészet minden más ágában érvényes, hogy formájában nemzeti, tartalmában szocialista alkotásokat kell létrehozni. A nemzeti hagyományoktól való elszigetelődés az, ami ebben a magatartásban kifejezésre jut.

De külön hibául kell felrónom azt is, hogy éppen oroszos jellegű melódiák azok, amelyeket a szerző ebben a művében túlnyomórészt felhasznál. Meggyőződésem, hogy ha valamilyen szovjet polgár meghallgatná ezt az operettet, ennek három következménye lehetne. Vagy nagyon bosszankodnék, vagy nagyot nevetne, vagy pedig komolyan megállapítaná, hogy az orosz zene mennyire hasonlít a magyar zenéhez. (Háy Gyula: Vagy egyszerűen nagyon tetszene neki! – Derűltség.) Ez is lehet.

Gondoljunk azonban arra, hogy az oroszos jellegű zene még nem szocialista zene. Tartsuk szem előtt, hogy a Szovjetunióban a grúz zeneszerzők grúz népi hagyományokra építik zenekultúrájukat, a georgiaiak georgiai zenei hagyományokra és ennek ellenére mindez a zene szovjet zene lesz. Nekünk az a feladatunk, hogy saját szocialista zenekultúránkat magyar haladó hagyományokra építsük.

A tulajdonképpeni *magyaros zenei részeket jórészt a katonadalok jelentik. Ezek nagy része valóban magyar népdal és alkalmazásuk általában helyes. A népdalok mellett azonban találunk*

⁷⁵ Olvashatatlan szöveg az eredetiben.

mindenféle egyéb stílusban tartott éneket is: műdalt, tömegdalt és még sok egyebet is. Ebben az operettben tehát egy stílusbeli sokféleséggel állunk szemben.

Sok olyan dallamot is találunk a darabban, amely valamilyen formában ismerős előttünk. Ezek az ismerős dallamok néha nagyon jó hatást keltenek. Meg kell mondanom, hogy reám nagyon kedvező hatást gyakorolt az, amikor az egyik énekben találkoztam a Marseillaise-re emlékeztető dallammal. Szerintem ez helyesen és jól volt alkalmazva. Máskor azonban, amikor egy Liszt-rapszodiából ismerős ének ütötte meg fületem, a hatás nem volt ennyire kedvező.

Meg lehet állapítani, hogy az operettben előforduló dallamok *nagyobbik része nem magyar hagyományokon alapul*. Ez feltétlenül hiba. A zeneszerzőnek – az én véleményem szerint – ezt a hibát következő hasonló fajta művében alaposan ki kell javítania.

A magyar népdalok felhasználását is művészbé kell tenni. Nem helyes, ha a népi elemek felhasználását úgy valósítjuk meg, hogy egyszerűen kísérettel látunk el népi énekeket. Minden egyes magyar zeneszerző érezze feladatának, hogy a magyar népi hagyományokat továbbfejlessze. Ezt megtanulhatjuk a Szovjetunió példájából is, ahol a műdalíróknak, a műdalszerzőknek olyan szerzeményei vannak, amelyek nagyon is hasonlítanak a népdalokhoz, anélkül, hogy maguk is népdalok lennének. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ezen a téren még milyen sok tanulni valónk van a Szovjetuniótól és ez az a terület, ahol – gondolom – még a legkevesebbet tanultunk a Szovjetuniótól.

Az operett vagy más zenés vígjáték művészi célkitűzése semmiben sem különbözhet más művészi alkotások célkitűzéseitől. *Ahogy általában egységes stílusban lehetett megírni az Aranycsillag szövegét, ugyanúgy egyfajta stílusban lehetett és kellett volna megoldani a vele járó zenei művészi feladatokat. Az ilyen művek, mint amilyen ez az operett, alkalmasak arra, hogy nagyban fejlesszék tömegeink zenei és irodalmi ízlését, sőt azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy politikai színvonalát is.*

Ilyen felelősségérzettel kell tehát hozzáfogni ehhez a kérdéshez. A feladat az, hogy érdekes, mulatságos, mozgalmas és aktuális szövegekhez illő zenét kell írni, olyan stílusban, amely nem áll ezzel a jelleggel ellentétben. Az operettek zeneszerzői is legyenek a nép vezetői az igényes, színvonalas szórakoztató zene felé.

Az Aranycsillag-ban kezdeményezett célokat a jövőben a zenében is jobban kell megoldani és ezzel majd szolgálatot teszünk nemcsak a haladó magyar zenekultúrának, hanem a béke ügyének is. (Élénk taps.)

Földes Mihály: Tisztelt Elvtársak! Engedjék meg, hogy mindenekelőtt az őszinte lelkesedés hangján gratuláljak a két szerzőnek, a színház igazgatójának, a darab rendezőjének és kivétel nélkül valamennyi szereplőjének. Ez az operett vagy zenés vígjáték a magyar operettszínháznak valóban új fejezetét nyitja meg, új fejezetet nyit a mi szórakoztató művészetünkben.

Mielőtt azonban elmondanám a darabról a magam véleményét, hadd idézzek egypár munkásnak, egypár dolgozónak a véleményéből. Amikor megnéztem a darabot, őszintén megvallom, pompásan, jól mulattam, hallatlanul tetszett az, amit láttam, szórakoztatott, gyönyörködtetett, nagyokat nevettem, de miután egy kicsit újságíró is vagyok a szünetben mindjárt megkérdeztem az embereket – a nevüket is felírtam – hogy nekik mi a véleményük.

Fehér Józsefné, az Újpesti Pamutipar⁷⁶ dolgozója körülbelül ezt mondta: „Hallatlanul szórakoztatott, gyönyörködtetett engem ez a színpadi mű. Megnézem még egyszer. Felfrissített, felüdített, úgy érzem, másnap a munkámat vidámabban, könnyebb szívvel tudom végezni.”

Ez egy egyszerű munkásasszonynak a véleménye, és tudok-e nagyobb dicséretet mondani a szerzőnek, a rendezőnek és ezeknek a pompás, nagyszerű színészeknek? Ez gyönyörű dicséret! Ebben nem volt semmi nagyképűség, ebben nem volt semmi tudálékosság, ebben egy őszinte

⁷⁶ A Magyar Pamutipar (MPI) Magyarország egyik legnagyobb pamutipari vállalata volt Újpesten, önálló vállalként 1963-ig működött, akkor több más pamutipari vállalattal együtt az újonnan alapított Pamutnyomóipari Vállalathoz (PNYV) csatolták.

ember őszinte véleménye volt. Azt mondta, hogy a darab őt gyönyörködtette, szórakoztatta és másnap jobban fog dolgozni,

Borai Lajos, a MÁVAG⁷⁷ dolgozója azt mondta, hogy: „Ahogyan láttam ezeket a hősöket itt küzdeni, ahogyan láttam a példáikat, ebből ráismertem a munkásosztály hős fiainak arra az elszánt akaratára, hogy nehéz helyzetben az egész nép, az egész haza javára dolgozzanak.” Körülbelül ez volt, amit mondott. Igyekeztem pontosan felírni. Én mondom, hogy ez egy másik nagyon szép dicséret, amit a darabról lehet mondani.

Ladányi Erzsébet, az egyik állami áruház fiatal alkalmazottja a következőket mondta: „Én azelőtt sok szerelmi regényt olvastam, mindenféle fajta szerelemről, de bevallom, a szerelemnek ilyen szép, tiszta ábrázolásával most találkoztam magyar színpadon először. Azelőtt jártam színházba, de ilyen szép, tiszta szerelmet, mint ebben az operettnben, még nem láttam, és valahogy most látom, hogy más itt az emberek viszonya már a szerelemhez is.” Én azt mondom, hogy ez viszont a szerzőnek megint egy másik fajta dicsérete. És így sorolhatnám fel a munkások véleményét. Van nálam egy csomó, de az időm nagyon szűkre szabott.

Arra hívom fel a Kartársak figyelmét, hogy a munkások, a dolgozók véleményét mindig hallgassák meg! *Nagyon fontos dolog, hogy mi ismerjük a munkások, a nézők véleményét, mert legtöbbet azokból tanulhatunk.*

Persze ezzel nem a szakszerűséget szeretném lebecsülni. Szó sincs róla! De mégis beszéltünk arról, hogy ez vagy az rossz vagy jó. Az igazi ítéletet végső fokon mégiscsak a közönség mondja ki, és ha a közönségnek valami nagyon jó, nyilvánvaló, hogy az rossz nem lehet, olyan politikai iskola után, a kultúrforradalomnak abban az évében, amelyben most vagyunk, Pártunk hatalmas nevelői munkája után. Az ellenkezőt feltételezni a mi dolgozóinknak súlyos, megbocsáthatatlan, megengedhetetlen lebecsülése lenne.

Most a magamét is hadd mondjam el. Az *Aranycsillag*-ot, talán éppen azért, mert az Operett Színházban adják, általában operettnek nevezzük. Az előttem szólott tisztelt elvtárs véleményéhez csak ennyiben csatlakoznék: én magam sem tartom ezt kifejezetten, kiforrottan, egyértelműleg operettműfajnak. Én úgy gondolom, hogy ez inkább zenés vígjáték. Majd megindokolom azt is, hogy miért.

Egy azonban nem kétséges, és abban, amit most mondok, egy kicsit íróársaim véleményét is kifejezem. Az *Aranycsillag*, mint vígjáték, a felszabadulás óta a legsikerültebb alkotás. Mialatt egyik-másik színházunknak komoly gondjai vannak a közönség szervezése terén, a Fővárosi Operett Színháznak tudomásom szerint ilyen gondjai egyáltalában nincsenek, ami mutatja annak a megállapításnak az értékét, hogy a felszabadulás óta ez a legjobb magyar vígjáték vagy operett. Tudom, hogy ezzel nem sokat mondok, hiszen sok vígjátékot a felszabadulás óta nem mutattak be, de klasszikus vígjátékainkat is ideszámítva azt mondom, hogy az *Aranycsillag* kétségtelenül az egész magyar vígjátékirodalomban élen jár.

Mi ennek a komoly és konzekvenciákban szerintem eléggé jelentős értékelésnek a magyarázata, az alapja? Miért tartom ezt a darabot én ilyen kitűnő alkotásnak? Először azért, mert vígjátéki eszközökkel képesnek bizonyult arra, hogy embereket úgy ábrázoljon, hogy a mai néző előtt, aki maga is mozgásban, fejlődésben van, világossá váljék, hogy kik honnan, hová indultak el és hová érkeztek. Ez óriási, nagyjelentőségű tény, és itt megint meg kell dicsérni a színészeket, hogy az alakoknak ezt a fejlődését, ezt a változását kitűnően, ragyogóan hozták.

A másik, ami miatt én ezt a darabot nagyon fontosnak tartom és magasra értékelem, az, hogy a korszerű témát tényleg elevenen ható embereken keresztül ábrázolja. A témát nem, mint problémát ábrázolja, hanem a problémát az emberek fejlődésén, alakulásán, a problémához való viszonyulásukon keresztül vetíti fel és ezt vígjátékban, operettszínpadon ilyen könnyedén, ilyen frappánsan, ilyen elevenen megmutatni bizony bravúros teljesítmény.

⁷⁷ Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak (röviden MÁVAG) a Magyar Királyi Államvasutak Gépgyára, a MAV-ot mozdonyokkal és gördülőállománnyal ellátó gyár volt.

Hatásosan, az új emberekre jellemző módon mutatja be a tiszta szerelmet, - és itt csatlakozom az előbb idézett Ladányi Erzsébethez.

Nagyon szép és nagyon jó benne a történet meséje. Fordulatai nem erőszakoltak. Az előbb felszólalt elvtársnál felmerült az, hogy a borbély-szín megtöri-e a darabot vagy sem. A szakemberek ezen természetesen sokat vitatkozhatnak, és jó is lenne, ha sokat vitatkoznának rajta, de a nézőnek nincs az az érzése, hogy ez megtörte volna a darab egységét. Ha pedig a nézőnek nincs ez az érzése, akkor ez a keret nyilvánvalóan nagyon jól elbírtta ezt a jelenetet, hiszen a reakciós figurákat kitűnő alkalom van itt exponálni. Ha tehát ez szervesen beleillik a történet cselekményébe, akkor nem lehet felesleges. Nem lehet felesleges, ha enélkül a történet nem tudna tovább gördülni, mint ahogyan tényleg nem tudna tovább gördülni. Ez a jelenet tehát itt valóban a helyén van, legfeljebb talán a színek rikító voltát lehetne némileg enyhíteni, ha ez esetleg szükségesnek mutatkozik.

Nagyon szép az, hogy a jelent az egész történet perspektivikusan ábrázolja. Mutatja, hogy minden mennyire forrongásban van nálunk, hogy minden mennyire pozitívan van forrongásban és kétségtelen, hogy ami így forr, ami így jelentkezik, mint az egész dolgozó nép hallatlan pozitív értéke, az nem is vezethet másra, csak ilyen, meg ilyen, meg ilyen eredményekre, tehát a szocializmus építésére, a szocializmus teljes győzelmére.

Ez azt jelenti, hogy a darab a hősokeket tényleg sokoldalúan mutatja be. Látjuk, miként dolgoznak, miként szórakoznak, miként szeretnek, látjuk viszonyukat valóban a Párthoz, az ország egészéhez és így tovább.

Külön nagy érdeme ennek a darabnak az is, hogy a narodnyik⁷⁸ vonásokat mindenféle szempontból el tudta kerülni. Ábrázol egy tszcszt, ábrázolja annak fiatal hősnőjét, ábrázolja az egész falut, de hogyan ábrázolja a falut? És ebből kell tanulniok a többi íróknak is: úgy, hogy ennek a falusi, ennek a falun folyó osztályharcnak a megoldása alá van rendelve az egész országban folyó osztályharcnak. A falut tehát nem, mint egy önmagában elszigetelt világot mutatja meg nekünk, hanem azt mutatja meg, hogy a falu csak azért tud győzni, hogy a falu parasztjai csak azért tudnak győzni, mert eljön hozzájuk segítségül az egész munkásosztály, eljön hozzájuk segítségül legnagyobb erőnk a Párt, és eljön honvédségünk is, amely összefog, összesűrit mindent.

Így tehát politikai, ideológiai szempontból is olyan vígjátékot kapunk, amely a nevetetés, a nagyszerű, aranyos humor eszközeivel él és politikailag is helyes. S ez olyan hallatlan előny, amelyet feltétlenül meg kell említenünk. S mindez nem szakállasan, nem nagyképpen, nem úgy jelentkezik a színpadon, mintha valami sillabuszt látnánk ott, hanem az élet teljes ízével, illatával jelentkezik. Dicsérmünk kell ezért a szerzőt, dicsérmünk a színészeket és a rendezőt is, akik mindezt nagyon jól kihozták a darabból.

A darab ellenséges figurái teljes mértékben reálisak. A darab úgy teszi őket nevetségessé, hogy nem követ el erőszakot a valóságban. Ugyanakkor kétségtelenné tudja tenni, hogy a reakció ideje végképen lejárt. Milyen jók ezek a reakciós figurák, milyen jók ezek a színészek! Mennyire teljesen hozzák ki ezt Dénes [György] és Mezey [Mária]! Mennyire érzi az egész nézőtér, hogy ennek a társaságnak az ideje lejárt! – és ugyanakkor ezek a színészek úgy tudják kihozni ezeket a figurákat, hogy nem teszik őket teljesen torzakká. A valóságban ilyenek voltak ezek és ilyenek most is. Ennek a világnak, ennek a bűdös úri világnak az ideje végérvényesen lejárt. És ezt a nézőtéren lévő munkás-, paraszt néző és az ezekkel együtt-tartó haladó értelmiségi néző érzi és lelkesen megtapsolja.

De különösen meg kell dicsérmünk ezeket a művészeket azért is, mert van abban bizonyos önfeláldozás, Elvtársak, hogy ilyen utálatos undok reakciós figurákat olyan szépen, olyan hihetően és elhíhetően megjátszanak, hiszen a közönség is csak utálja az ilyen fajta alakokat és elég magas színházi kultúra kell ahhoz, hogy a közönség a reakciós figurát ne azonosítsa

⁷⁸ A narodnyik (népies) mozgalom az orosz forradalmi mozgalom egyik irányzata volt, amely az 1860-as években alakult ki.

magával a szereplővel. Ez tehát bizony nagy érdemük és biztosak vagyunk benne, hogy az ilyen kiváló színészek ilyen kiváló alkotása nagymértékben segíti elő általános színházkultúránk fejlődését, színházba járó új közönségünk izlésének nemesedését és változását.

Ugyancsak érdeme a darabnak, hogy ha alaphangulata a vidámság mégsem idealizálja az életet. Nagyon jól mutatott rá az előttem szólott elvtárs, hogy a régi operettek mocskos hazugságáradatot jelentettek. Emlékszem rá, hogy egyszer-kétszer a régi időkben elmentem az operettszínházba és talán nem sokat kell magyaráznom, mit láttam ott. Kijött egy primadonna, mutogatta a combjait és mindent mutatott, amire csak képes volt, azután a legrágárabb zríket⁷⁹ vitték véghez. Nem is akarom idézni, hogy mit tudtak ezek produkálni. Förtelem volt az, amit ott műveltek. Förtelem volt az a züllött erotika, esetleg párosítva a szentimentalizmusnak egy egészen hitvány formájával. Ez volt a régi operett, – hozzátevé még a legvaskosabb humor minden változatát. Az embernek mindig az volt az érzése, hogy ezekben az operettekben hülyék mozognak, hülyék ágálnak és hülyék szeretkeznek. Az ember rossz érzéssel jött el a színházból.

Most pedig ugyanazon a színpadon, ahol ezek a régi operettek játszódtak le, egyszerre milyen más világ nyílt ki! Ezt lelkesen kell üdvözlőnk. Itt nem szabad egyszerűen a hűvös tárgyilagosságot alkalmaznunk, mert higgyék el Elvtársak, hogy ilyen esetekben a hűvös tárgyilagosság egyszerűen bűn. (Úgy van! Úgy van!) Lelkesedni kell érte örömmel! Üdvözölni és bátorítani kell a szerzőket, hogy csináljanak ilyet minél többet, és ha lehet, szárnyalják túl ezt a produkciót. (Helyeslés. Úgy van!)

Természetesen nem lesz nagyon könnyű ezt hamarjában túlszárnyalni, de azért bizonyára túl fogják szárnyalni, lehet, hogy maguk ennek a darabnak a szerzői.

Ennek a darabnak azonban szimbolikus jelentősége is van. Szimbolikus jelentősége van annak, hogy a villanyvilágítást rohammunkát végző munkások viszik ki a faluba. Szimbolikus jelentősége van annak is, hogy a nagy veszedelemtől, az árvíztől a néphadsereg fiai mentik meg a falut. Sietve hozzáteszem azonban, hogy ezek a szimbólumok nem valami formalista polgári szimbólumokat jelentenek, hanem olyan egyszerű és világos szimbólumokat, jelképeket, amelyeket a mi új nézőközönségünk megért, örömmel üdvözöl, magáévá tesz, és amelyeket boldogan lát, mert saját gondolat- és érzélevilágát látja bennük visszatükröződni.

Egy bolsevik kritikának természetesen arra is igen nagy gondot kellene fordítania, hogy rámutasson a hibákra is. Én elsősorban, mint néző beszéltem erről a darabról, erről a produkcióról, úgyhogy a hibákat – nagyon felületesen – talán a következőkben tudnám érinteni.

Nem elég éles benne a központi probléma. A darabban több központi probléma tűnik ki. Sokkal jobb lett volna, ha a problémák felvetése kevesebb szálú lett volna, ha egysíkúbb lett volna. Jobb lett volna az, ha a szerző bizonyos hierarchiát tudott volna teremteni a fő probléma és a belőle fakadó mellékproblémák között.

Csatlakozom itt következő észrevételemben az előttem felszólalt elvtárs véleményéhez, aki elmondta, hogy a prózai szövegrész és a zene néhol nem következnek egymásból. Ezért is mondtam én azt, hogy ez a produkció szerintem nem operett, hanem zenés vígjáték. Valahogyan úgy képzelem ugyanis, hogy az igazi, vérbeli operettben – mint ahogyan ezt a *Szabad Szélnél* láttuk – a zene szervesen folyik a cselekményből, és lehetetlen, hogy a cselekménynek egy bizonyos része után ne zene következzen. Itt természetesen az új operettekre gondolok, amikor vérbeli operetről beszélek. Ennél a zenés vígjátéknál ez a helyzet nem mindig áll fenn, sőt szerintem az esetek túlnyomó részében nem áll fenn. A zene tehát nem szervesen következik abból a vígjátéki helyzetből, amelyet a színpadon láttunk és megtapsoltunk.

Az emberek, a szereplők nem mindig eleven alakok. Olvastam egy kritikát a Színházművészeti Szövetség tudományos folyóiratában,⁸⁰ ahol a szerző azt rója fel a darabnak, hogy ott van pl. András bácsi, akinek a figurája nincs eléggé megrajzolva. Ehhez én teljes mértékben csatlakozom, a kritikusnak igaza van. A párttitkár bizony valóban kissé díszletként

⁷⁹ Ramazúri, hangos veszekedés, ötvenesévekbeli jassznyelv.

⁸⁰ *Színház- és Filmművészet*.

szerepel a darab végén. Általában az utolsó kép egyszerű látványossággá válik, egy olyan életképpé, amely a darabtól csaknem teljesen független. Úgyhogy nézetem szerint a darab voltaképpen az ezt megelőző képnél befejeződik.

A zenéhez, sajnos, részletesen nem tudok szólni, mert nem értek a zenekritikához, de talán nem veszik rossz néven, vagy megbocsátják, ha valami nem helyeset mondok, ha mégis elmondom róla a nézetemet, mint néző.

Az operettzene nyilvánvalóan könnyű zene kell, hogy legyen. Mit jelent ez a könnyű zene? Mint néző teszem fel a kérdést, más egyszerű nézőkkel való beszélgetés alapján. Olyant, amit megértünk, ami bennünket rögtön mozgásba hoz, amit mikor jövünk ki a színházból, már dúdolunk is. Ennél a zenénél ilyen elem, sajnos, nincs, amivel én nem a zenét akarom most leértékelni, csak határozottan meg kell mondanom, hogy amikor kifelé jöttünk, ez a hiányérzetünk volt, nem tudtuk egyik vagy másik melódiát már dúdolva hozni magunkkal, mint olyant, ami mélyen belénk vágott. Szóval ilyen nem volt benne. A régi operettekben ilyenek voltak a zenében: „Nincs semmi baj, nincs semmi baj, nincs semmi baj”, „A gróf a vízbe fúlt” stb., amit nagyon hamar fel lehetett szedni. Ezeknél nem kell gondolkoznunk, amikor dúdolni akarjuk, hanem kijönnek maguktól. A zenekritika arra tanít, hogy tele van a mi országunk, a mi hazánk szépséges melódiákkal, amelyeket énekelnek kint a pusztákon, a Duna-Tisza közén, Dunántúl dombjain, vagy az északmagyarországi hegy-völgyek között. Szébbnél szebb magyar népdalok vannak szerteszét az országban. Drága kincsünk ez!

A mi zeneszerzőinknek, ha operetről van szó, bátor kézzel hozzá kell nyúlniuk ehhez a magyar zenei kincshez és ezekből kell azokat a drága, könnyen felszedhető és könnyen dúdolható elemeket megtalálniuk, és ezt továbbfejlesztve, de a néptől mégsem elszakadva írják meg a mi számunkra azt az új operettzenét, amely egészen biztosan már dúdolható lesz, amikor jövünk ki a színházból.

Bocsássanak meg, lehet, hogy nagy oktalanságot mondtam, de úgy érzem, hogy ezt el kellett mondanom, mint nézőnek.

De az előbbi felszólalásnak az a része, hogy ennek a zenének az oroszos jellege politikai hiba, egy kissé súlyos. Persze az oroszok, a Szovjetunió emberei mindig arra tanítanak bennünket, hogy ne hanyagoljuk el a mi saját hazánk nagy hagyományait, a saját kultúránkat. Sztálin elvtárs azt mondta, hogy ebben a nagy nemzetközi csoportban minden nemzetnek megvan a maga külön színe, külön íze, hasznossága. Kár lenne ezeket a sajátos nemzeti színeket elsorvasztani vagy ezekről megfeledkezni. De azért azt mondani, mert egy magyar zeneszerző zenéjében itt-ott fellelhető az orosz jelleg is, hogy ez politikai hiba, ez talán így egy kissé súlyos megállapítás. Ne mondjuk ezt ilyen súlyosan, inkább figyelmeztessük a magyar zeneszerzőket arra, hogy elsősorban törekedjenek saját zenei kultúránkat ilyen vonatkozásban fejleszteni, felfuttatni, kitereljesíteni.

Ezek voltak azok, amiket el akartam mondani. Bocsássanak meg, hogy egy kicsit hosszúra nyúlt a mondanivalóm.

A darab hibáit tehát – nyugodt lélekkel mondhatom – a néző szívesen megbocsátja azért, mert jól szórakozik, még pedig – tudjuk – nemcsak szórakozik, hanem kitűnően nevelődik is. A Párt, az emberek cselekedeteiben van a jelen és ez ebben nagyon szépen kijön, és nagyon szépen kijön belőle a jövő is.

Bocsássák meg a színház művészei, hogy külön-külön névszerint nem foglalkoztam velük, bár rendkívüli módon csábított, hogy elmondjam róluk a nézetemet, de elmondhatok annyit, hogy mint néző úgy éreztem, hogy egytől-egyig nagyon szép színészi munkát végeztek, nagyon szép művészi munkát végeztek, és ez nem egy „generálzaft” akar lenni, hanem ennek a nagyszerű együttesnek a munkáját úgy próbáltam értékelni, hogy értékelésem tényleg kifejezésre juttassa azt az általános elragadtatást, amelyet belőlünk ez a darab kivált.

Mi magyar nézők, írók, újságírók azt kérjük a színház igazgatójától, a színház kitűnő rendezőjétől, művészeitől és azoktól az íróktól, akiket még be kell szervezni ennek a nagy munkának sikeres folytatásába, hogy: bátran így előre!

Én nyíltan és őszintén megmondom, hogy én ezt a darabot zenéjével együtt, így, ahogy van, mint vígjátékot olyan kiválónak, olyan szépnek, olyan úttörő kezdeményezésnek tartom, hogy ha engem megkérdeznének, őszintén azt mondanám, hogy ez az alkotás feltétlenül megérdemli az ideit egyik Kossuth-díjat.⁸¹ (Hosszantartó élénk taps.)

Balla Katalin: Az eddigi felszólalásokból is – azt hiszem – annyit leszögezhetünk, hogy az *Aranycsillag* bemutatása fordulópontot jelent a magyar operettszínpadon. Ez az operett, követve a számunkra útmutatást jelentő szovjet operetteket, *olyan szocialista zenés vígjáték, amely szakítva minden rossz burzsoá hagyománnyal, a régi irreális operett-vágyálmok helyett mai életünket mutatja meg: annak szépségeit, nehézségeit és a még boldogabb szocialista jövő perspektíváját.*

A szocialista vígjátékban megingathatatlan erkölcsi rend uralkodik, erős emberek vidámságának válunk részeseivé. Hősei olyan emberek, akik tudnak küzdeni az életcéljuknak választott ügyért. A szovjet operetteknek ezeken a tapasztalatain indult el az *Aranycsillag* írója, zeneszerzője, a színház, a rendezés és a színészek munkája is, és ezért tudtak tisztát, szépet és jót alkotni.

Ebben a felszólalásban nem a darab értékével, hanem inkább az előadással szeretnék röviden foglalkozni. A rendező, Apáthi Imre munkája jellegben, minőségben újat hozott, hiszen új feladatokkal kellett megbirkóznia, és ezekkel a feladatokkal sikerrel birkózott meg. A darab mondanivalóját a rendező szinte maradéktalanul tolmácsolta, ugyanakkor az előadás a vidámságát, lendületét, egységét, egészségét, helyes irányban fejezte ki.

Nagy érdeme a színház vezetőségének, rendezőjének, hogy szereposztásban újat hozott: mert kísérletezni és a kísérletezések sikerültek.

Szeretnék azonban néhány hiányosságra is rámutatni. Éppen az operettelőadás sodrát, áradását illetően látok bizonyos hiányosságokat. Például az árvíz-képnél szűknek éreztem a színpadot, (nem valóságos méreteiben) egy ilyen nagy esemény érzékeltetése. Nem éreztem eléggé a tömeget, a falusiakat, és ebben a képben a feszültség is itt-ott leállt.

Általában a tömeg és a kórus rendezésére valahogyan több gondot kellene fordítani. Gondolok itt a maszkra, öltözetre a falusiak esetében. (Ezen nem szabad takarékoskodni.) Általában sokkal jobbak a zárt, négy fal közötti képek; mint a szabadban lévő árvíz-kép és az utolsó kép: a kastély belső képei, a borbélyműterem, amelyet én nagyon kitűnőnek érzek.

Van itt még egy kérdés: *a falusi ábrázolásban a tájszólás kérdése.* Általában színpadainkon és a rádióban is az tapasztalható, hogy ha falusi szereplőről van szó, mindegyik előszedi gyermekkori vagy egyéb élményét és nagyjából nem létező tájszólásban beszél. Azt hiszem, erre nincs szükség, különösen ott, ahol nincs meghatározva, hogy az ország mely vidékén játszódik a darab és inkább zavar, mint használ az ilyen tájnyelv használata.

Még egy apróság: helyes azt ábrázolnunk, hogy erőt merítünk, Sztálin elvtársra, Rákosi elvtársra gondolunk, vagy ha képüket látjuk, de ennek az érzésnek a belsőségességét – úgy érzem – a rendező nem tudta megvalósítani, – külsőséges maradt. Mindezek mellett a rendező igen szép munkát végzett, és biztos, hogy további komoly fejlődést fogunk nála tapasztalni.

A színészi munkában megmutatkozó általános fejlődés is megmutatkozik a darabban. De megpróbálom sorra venni. Csak az első szereposztásban láttam a darabot, úgyhogy csak ezekhez a szereplőkhöz tudok hozzászólni.

Kezdjük Zentay Annával, akit szép hangja, kedves, őszinte, étellel tele játéka alkalmassá tesz arra, hogy a mi operettjeink jó értelemben vett primadonnája legyen. A mi hőseink nem

⁸¹ Az 1948-ban alapított Kossuth-díj a magyar kultúra művelésének és ápolásának elismeréséért járó legmagasabb magyar állami kitüntetés.

álomlények, hanem olyanok, amilyen bárki lehet közülünk, csak éppen fejlettebbek, különbek, olyanok, amilyenekké válnunk kell, amilyeneket példaképnek tekinthetünk. Zentay Anna igen tehetségesen, jól formálta meg a tszcs-elnöknőt, aki mindvégig nemcsak ember, hanem – ami igen fontos – mindvégig nő is maradt. Az egyik kritika hibáztatta, hogy a figura férfias vonásait külsősegesen ábrázolja. Én, mint néző úgy éreztem, hogy ez a megformálás kritika afelé a nagyon is létező típus felé, aki hajlamos a női egyenjogúságot a nőiesség rovására értelmezni. Ha az alakítás így gondolja, akkor én ezzel az ábrázolással egyetértek.

Igen nagy fejlődést mutat Homm Pál játéka a *Szabad Szél* óta.⁸² Hangja ott is kitűnő volt, itt is kitűnő, de akkori merevségéből nagyon sokat engedett, bár még mindig nem oldódott fel eléggé. Elég hiteles és nagyon rokonszenves így is, de én azt hiszem, hogy ezen az úton a fesztelenebb, szabadabb játék felé még további lépéseket kell tennie.

Bikádi György az egyik legkedvesebb, legőszintébb új felfedezése az előadásnak. Közvetlen, bő népi humorú hangja, beszéde kitűnő. Dicséretére válik egyébként a színház káderpolitikájának is.

Keleti László alakítása igen nagy meglepetést nyújtott – azt hiszem – mindnyájunk számára, akik úgy tudtuk, hogy ismerjük Keletit. Egyszerű eszközökkel ábrázolja az ingadozó öreg harangozót, hús-vér embert alakít, jobban, igényesebben és magasabb színvonalon, mint eddig bármikor.

A kastélybeliek közül igen jó Dénes György játéka. Mezey Mária rendkívül mulatságos társalkodónője ellen is csak egy kifogásom van. Az volt az érzésem, hogy egy kicsit kívülről formálja meg a figura az alakítás illusztráció-jellegű, ahelyett, hogy a szerepet belülről vállalva kritikával játszaná, pedig nála adottságokban nincs hiány, így is meg tudta volna oldani a feladatot.

Ugyanakkor Dénes Györgynek ez teljesen sikerült. Az ő alakítását hibátlannak éreztem.

Petress Zsuzsa szerepének hiányossága inkább a szerep megírásának hiányos voltát tükrözi. Tudjuk róla, hogy traktorista,⁸³ de ezenkívül tulajdonképpen nem sokat. Zsuzsi alakja nem fejlődik. Ugyanolyan kedves, egészséges, derűs végig, mint az elején volt. Petress jól játsza meg és kitűnően éneklizt a figurát, de ha a szerep többet segített volna, elkerülhette volna azt, hogy ez a vidámság itt-ott kissé mesterkéltséggé és stagnálósá válik. Ennek ellenére egyik legkedvesebb alakja a darabnak.

Utoljára, de nem utolsó sorban szeretnék Hoska borbélyról beszélni. A darabnak óriási pozitívuma, hogy Latabár Kálmán művészetéhez méltó feladatot kapott és nem az eddigi többé-kevésbé bevált gyakorlathoz hasonlóan egyszerűen Latabár Kálmán játszik a darabban.⁸⁴ Latabár Hoska borbély megformálásában kiváló alkotott és éppen az a nagyszerű, hogy egyéniségét, sajátos humorát, gazdag ötleteit végig megtartotta. Talán csak a sebesülési jelenetben kellett volna mértéktartóbbnak lennie – és ez a rendezés hibája is – mert bár a közönség általában arra vár, hogy kacaghasson, ha Latabár megjelenik a színpadon, de én azt hiszem, hogy egy-két megható, elmélyült pillanat folytán a közönség csak még jobban a szívébe zárta volna Latabárt.

⁸² Homm Pál a *Szabad szél* című előadásban Márkó szerepét alakította. Lásd: KÉKESI KUN Árpád: Átideologizált forradalomkép zenés színházi köntösben. in: Újjáépítés és államosítás, i.m.73-83.

⁸³ A nők tömeges munkába állását nagyrészt az erőszakos iparfejlesztés tette szükségessé, amelynek keretében komoly és erőszakos kampány folyt a nők traktorosnak való beszerzésére. Bővebben lásd: FARKAS Gyöngyi, „Gyertek lányok traktorra!» Női traktorosok a gépállomásokon és a propagandában”, *Korall*, 13. sz. (2003): 65–86.

⁸⁴ A korszak szocialista realista produkciói is igyekeztek felhasználni-kisajátítani a két világháború közötti „burzsoá” bulvárszínházi hagyomány sztárjait, így Latabár Kálmán töretlen népszerűségét is. Bővebben lásd: HELTAI Gyöngyi, „Latyi a Nemzeti előtt. A Latabár Kálmán-féle „öncélú” játékmód színháztörténeti, nézői és politikai értékelése”, *Napút online*, hozzáférés: 2022.10.01, http://www.naputonline.hu/naput-kiadvanyok-arhiv/naput_2003/2003_02/051.htm;

Szeretnék még azokról a főiskolai hallgatókról is szólni, akik a honvédeket hitelesen, frissen, öntudatosan formálják meg, egyéni színekkel és végig kitűnően. A honvédség tagjai közül Balázs János és a politikai tiszti⁸⁵ egyébként igen fontos, de alig megírt szerepét formáló Bús Gyulát nem éreztem eléggé meleg embernek. Túlságosan hivatalosak voltak, nem mutattak elég emberi és elvtársi közösséget a többiek iránt.

Újat hozott az operett a táncban is. Roboz Ágnes koreográfiája jó, forradalmi az operettszínpadunkon a népi tánc megjelenése, és a táncosok helyes kiválogatása még jobban megkedvelteti a közönséggel az új, népi táncokat. *Keveslem azonban a táncot.* Keveslem a csoport-táncot is és hiányolom azt, ami az operettek fontos eleme: a páros táncot is. Különösen pl. énekszám után. Tudom, hogy az új operett-kettőtánc még nem alakult ki. Ami a régi volt, az elvetendő, teljességgel kozmopolita, de én azt hiszem, hogy az erre irányuló első lépéseket meg kell tenni és ugyanúgy, ahogyan a csoport-táncban, a páros táncban is újat és kitűnőt tudunk majd alkotni.

A zene és próza arányában – amiről már szó esett – én a zenét mindvégig keveseltem. A zenéhez nem értek, s így csak igen nagy örömmel üdvözöltem az operettszínpadon a népi elemeket és a verbunkosokat. Csatlakozom azonban Földes elvtárs felszólalásához abban, hogy – laikus nyelven szólva – a zene nem elég fülbemászó.

Az előadás legfőbb és legfontosabb érdeme általában az újra való törekvés. S a felmerülő kisebb, apróbb hiányosságok vagy hibák nem a kátyúba jutott utat tévesztett keresés hibái, hanem a növekedés nehézségei. Ez vonatkozik a szerzőkre, a színház egész gárdájára, egész munkájára és éppen ezért olyan nagyon értékes és kedves számunkra az *Aranycsillag*. (Nagy taps.)

Háy Gyula: Kedves Elvtársak! Egyik részletkérdésről szólva Földes elvtárs azt mondta, hogy ezen vitatkozhatnak, sőt vitatkozzanak is a szakemberek: a nézőnek ez és ez a határozott véleménye.

Én azt hiszem, hogy a szakembernek és a nézőnek ilyenféle elkülönítése igen komoly hiba volna. S ha Simon Zsuzsa felszólalása elején panaszkodott, hogy egyrészt nem eléggé látogatottak ezek az értekezletek, másrészt éppen a szakma nem látogatja ezeket eléggé, akkor itt is ugyanezt a hibát látom: a szakmai szempontok bizonyos elkülönítését a néző szempontjából. *A mi nézőnk a nép. Nekünk, mint szakembereknek, semmiféle olyan szempontunk nem lehet, amely nem azonos a nézőnek, a népnek a szempontjaival.* Természetes, a mi dolgunk az, hogy szakszerűen érvényesítsük ezeket a népi szempontokat, de csakis azokat, és semmi azoktól különböző, vagy pláne azokkal ellentmondó szempontjaink nem lehetnek.

Eddig nem ismertem az elsőnek felszólaló elvtársat, de mindenesetre úgy láttam, hogy bizonyos felkészültséggel megtartott felszólalás volt, s különösen úgy láttam, hogy a felszólaló komolyan érdeklődött a zenei vonatkozások iránt. Komoly hibának tartom azonban, hogy a dolgot bizonyos szakmai elkülönüléssel próbálta kezelni. Másként nem történhetett volna meg, hogy felvetette azt a kérdést, hogy a darab egyik leghatásosabb, egyik legtöbbit mondó, még politikai hatásában is legtöbbit mondó képet nem kellene-e kidobni. Úgy hiszem, hogy ha a néző szemszögéből elindulva a szakmai eszközök segítségül vételével próbálta volna felépíteni kritikáját, akkor ez nem történt volna meg.

Szeretnék röviden kitérni arra is, hogy az első felszólaló azt mondta, ő csak egyszer látta a darabot és ezért nézzük el neki bizonyos felületességét, de ezen úgy lehetne segíteni, hogy az ilyen viták előtt a zenei és a szöveganyagot osszuk szét. Én azt hiszem, hogy ez egy kicsit messzemenő kívánság. Zenei és szöveganyagot szétosztani, ez többezer forintos költséget

⁸⁵ A parancsnokok mellé rendelt politikai tisztek feladata a harcos politikai nevelés és a megfigyelés (és jelentés) volt. Bővebben lásd: SINKOVICZ Ákos, „A HM Politikai Főcsoportfőnökség megalakulása és a politikai tiszti intézmény”, *Újkor – A velünk élő történelem*, hozzáférés: 2022.10.01 <https://ujkor.hu/content/a-hm-politikai-focsoportfonokseg-megalakulasa-vezetosege-es-a-politikai-tiszti-intezmeny>

jelentene. Ennél én egy sokkal egyszerűbb dolgot tudok az elvtársnak ajánlani: nézze meg a darabot kétszer, esetleg háromszor is. (Derűtség.)

Teljesen egyetértek Földes elvtárral abban, hogy ezt a darabot nem lehet másképp nézni, nem lehet másképp rá gondolni és nem lehet róla másképp beszélni, mint egy bizonyos igen mély lelkesedés hangján. Igaza van Balla elvtársnőnek, aki azt mondja, hogy ez fordulat az operett terén, és én ezt még kibővíteném: fordulat a közönséghez való viszonyunk terén. Kevés olyan színházi produkció volt a felszabadulás óta, amely ennyire arccal a közönség felé fordult volna, mint éppen ez. Ez a legfontosabb, leglényegesebb, és ha úttörő produkciónak találjuk ezt – és nyugodtan nevezhetjük annak – akkor elsősorban ezen a ponton kell látnunk az úttörést.

Földes elvtárs azt mondja, hogy a következő feladat ezt túlszárnyalni. Igaz, a következő feladat ezt túlszárnyalni, de ne felejtjük el, hogy a legnehezebb lépést, tudniillik azt a fordulatot, amellyel az operettszínpadon maradván a mai közönség felé tudunk fordulni, már nem kell megismételni, az megtörtént, az megvan. Ezt megcsinálta ez az operett, ennek a szövegírója, zeneszerzője, rendezője és a színház mindenestől: vezetőstől, színésztől, díszlettervezőstől és műszakostól. Ezért kell rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítani ennek a darabnak.

Természetesen egy ilyen szakmai értekezleten ki kell vizsgálni a darab esetleges hiányosságait is, de ezeket is úgy kell vizsgálni, hogy amikor kritikát kezdünk mondani, nem síklunk le arról a síkról, amelyen elindultunk, szóval a közönség síkjáról, hanem azon maradunk továbbra is.

A közönség szempontjából egy bizonytalan érzést szakmailag definiálok, és ez az, hogy *nem tudja kellőképpen kihasználni a gyönyörűen elgondolt és kitűnően elkezdett női főszerepet*. Ha az a szerep, amelyet úgy megindít, olyan igazán színpadszerűen és egyben életszerűen, tovább emelkednék egészen a darab végéig, akkor a szerzőnek sikerült volna a színműirodalom egyik legszebb mai figuráját megtalálnia és színpadra vinnie. Így egyszerűen csak egy jó szerepet írt. Ez is valami! (Derűtség.)

Én az előbb már tükön ültem, és egy bizonyos megnyugvást jelentett számomra, amikor a harmadik felszólaló kéziratának ötödik flekkjéig ért és onnan felolvasta azt a magyar szót, amelyet ugyan egyetlen magyar szótárban sem lehet megtalálni, és amelyet mégis mindenki tud ma Magyarországon. Ez a magyar szó, az hogy „Latabár”. (Derűtség). Ezt a színdarabot, ezt a teljesítményt és ezt a – hogy úgy mondjam – kultúrtörténeti eseményt, amelyet ez a darab mégis jelent, enélkül a „Latabár” címszó nélkül nem lehetne elképzelni. Én nemcsak egy nagy színész iránti tiszteletemet fejezem ki ezzel, hanem a nép, a közönség iránti művészi vonzódás előtt veszem le a kalapomat, amikor Latabár játékának, Latabár személyének olyan nagy jelentőséget tulajdonítok.

Latabár egyike azoknak a nagy színészeknek, akik soha, egyetlen pillanatra sem vesztik el a kontaktust a nézőikkel. És mert ez így van, Latabár egyike azoknak a színészeknek, akik – bár a régi színpadból és a régi operettből jönnek, – a legpontosabban érzik meg valami speciális művészi érzékükkel azt, hogy megváltozott a velük szemben ülő ezeröttszáz embernek az arca. És nemcsak az arca! Ezért fontos az, hogy Latabár egy számára teljesen újszerű szerepben azonnal, tévovázás nélkül tökéleteset tudott alkotni.

Nekem nem szándékom most végigmenni a szereplők listáján és a szokásos, esetleg egyszerű másszor nem szokásos dicsérő jelzőket elmondani. Én azt mondhatom csak, hogy színésziileg, rendezőiileg és – amiről soha sem szabad megfeledkeznünk – a színésznevelés, az új színésztípusnak kiképzése szempontjából is nagyon nagyot és nagyon lényegeset nyújtott az Operett Színház.

Azt hiszem, elvtársak, hogy itt egy egészen külön érdekes harc is folyik. Harc a műfajnak a létéért és újjászületéséért. Tudjuk nagyon jól, hogy sokan vannak – legalábbis voltak még a közelmúltban – akik politikai kötelességüknek tartották a könnyű műfajt szidni és átkozni. Tudjuk nagyon jól, hogy sokan azt hitték, hogy az operett érinthetetlen és erre mindenféle teóriákat is találtak ki.

Hogy az operett nem menthetetlen, azt most már látjuk. De már ezelőtt is tudnunk kellett volna, hogy az a műfaj, amely kultúrpolitikusainkat azért bosszantja, mert elfoglalja a komoly műfaj helyét, *kétségtelenül a mi legfontosabb műfajunk*. Mert ahova a nép megy, oda kell mennünk nekünk, s azt a helyet kell birtokba vennünk nekünk. Az Operettszínház a mi színházunk, a mi egyik legfontosabb eszközünk a kultúra, a forradalmi lelkesedés terjesztésére és az új ember nevelésére.

A műfaji kérdést véleményem szerint az előttem felszólalók lényegében helyesen érintették. Helyesen állapította meg az első felszólaló is – és a többiek is egyetértettek vele ebben – hogy itt nem tipikus operetről, hanem egy operett felé hajló zenés vígjátékról van szó, és hogy ez a mű, mint ilyen nagyon jó. Én csak azt szeretném elkerülni, ha ezt úgy fognák fel, hogy eszerint tehát csak a fele utat sikerült megtenni. Szó sincs róla. A zenés vígjáték nagyon fontos, nagyon nélkülözhetetlen műfaj.

Az a tény, hogy ezzel a művel sikerült meghódítani a zenés vígjátékot, sőt az operett felé hajló zenés vígjátékot is, igen nagy eredmény. Fennmaradt ezek után a következő feladat: meghódítani a száz százalékos operettnek nevezhető műfajt is. Ismerjük ennek a műfajnak a nehézségeit. Tudjuk, hogy az operett műfaja rendkívül szigorú. Majdnem azt lehetne mondani, hogy az operettnek szinte sémákká merevedve szabályai alakultak ki, amelyektől eltérni halálos veszedelem. Halálos veszedelem olyan értelemben, hogy az ember nem tudja, mitől bukik meg a darab és végül kiderül: attól, hogy eltért a sémától.

Nos, ezen az akadályon át kell vergődnünk, ezeken a nehézségeken úrrá kell lennünk. Meg kell tudnunk teremteni az operett műfaját a korunk számára olyan módon, hogy leküzdjük a megcsontosodott műfaji formulákat és mégsem tesszük tönkre a műfajt, hanem mégis megtartjuk a műfajnak azt a sajátos kompozíciós szigorúságát, amely nélkül operettet a jövőben sem sikerül csinálni senkinek, amely nélkül operett elképzelhetetlen. Ez a műfaji architektúra azonban, amelyhez a mi operettszerzőink majd alkalmazkodni fognak, a *mi* korunké legyen, nem pedig egyszerűen átvett és pirosra festett architektúrája egy másik kornak, s ennek az architektúrának a szabályai ne legyenek egy másik kor mondanivalóját tükröző és ma már ósdiak ható szabályok.

Azt hiszem, Elvtársak, valamikor mi még kellemesen fogunk visszagondolni arra, hogy a mai estén itt összeültünk és beszéltünk az *Aranycsillag* című operetről, vagy az *Aranycsillag* című majdnem operetről. Kellemesen fogunk erre visszagondolni azért, mert csak a jövőben fogjuk meglátni, milyen jelentősége volt ennek a fordulatnak és ezáltal mennyivel közelebb jutott egész színműirodalmunk és egész színművészetünk ahhoz, aki felé törekszünk, akiért egyáltalán a világon vagyunk, a néphez. (Hosszan tartó nagy taps.)

Kelen Hugó: Kedves barátaim! A darabhoz én nem, mint muzsikus és nem, mint széplélek szeretnék hozzászólni, hanem egyszerűen, mint néző.

Amikor először néztem a darabot, helyesebben, amikor úgy volt, hogy megnézem, figyelmeztettem Székely Bandit, hogy nagyon szigorú kritikus leszek. Ezzel az elhatározással mentem is be a nézőtérre. Beültem, végignéztem a darabot és elfelejtettem kritizálni. Megnéztem azután még egyszer. Most már elhatároztam, hogy szigorúbb füllel és szemmel nézem majd meg. Megint csak azt tapasztaltam, hogy újra elfelejtettem kritizálni, ellenben mindkét alkalommal kitűnően, jól éreztem magam.

Lehet, hogy ez bizonyos naivitás a részemről, és szaktársaim ezt valószínűleg fejemhez is fogják vágni alkalomadtán, de ha nem volna bennem ez a naivitás, akkor nem zenésznék mentem volna, hanem zenekritikusnak. (Élénk derűség és nagy taps.)

A műfaj kérdésével kapcsolatban szeretném emlékeztetükbe idézni a *Háry János*⁸⁶ főpróbáját azoknak, akik annakidején ott jelen voltak. Hatalmas viták indultak meg, hogy miért kerül

⁸⁶ Kodály Zoltán: *Háry János* című daljátékát 1926-ban mutatták be a Magyar Állami Operaházban. Bővebben lásd: DALOS Anna, „Kodály Zoltán eszményi birodalma. A Háry János alakváltásai”, *MTA Bölcsészettudományi*

tulajdonképpen az operába ez a darab, hogy ez nem opera, hanem valami egészen hibrid műfaj, de hát mit jelentsen ez? Operaénekesek népdalokat énekelnek, az operaházi zenekar közjátékokat, verbunkosokat játszik. Mondom, nagy vita indult meg. Emlékszem, még a szfinksz előtt is nagyban vitáztunk a kérdésről. Végül is a közönség döntötte el a vitát, amikor megállapította, hogy a Hány János remekmű. Azóta is akárhányszor adták, mindig telt házat vonzott. Azt hiszem, nem tévedek, ha itt is kissé elhibázottnak tartom a műfaj megjelölését. Ez a darab ugyanis nem operett.

Most arra szeretnék kitérni, miért éreztem magamat jól ennél a darabnál. Amikor arról volt szó, hogy bemegyek a színházba megnézni egy operettet, még bennem élt az a bizonyos régi kellemetlen íz, a sablon-operettek íze; a nagy „aufmachungok”,⁸⁷ a nagy kiállítású operettek a sablonos muzsika, a keringő, a nagy, zajos zenekar és a kellemetlen parfümöt árasztó atmoszféra emléke. Egyszerre azonban megcsapott ez a bizonyos tiszta falusi levegő, az egyszerű nép ízes levegője, már az első jelenetnél – és akkor visszaemlékeztem arra, amikor gyermekkoromban a boldogult Népszínházban népszínműveket láttam.⁸⁸ S ekkor megállapítottam, hogy *ez sem nem operett, sem nem zenés vígjáték, hanem egy művészivé, maivá transzponált és mai színvonalra felemelt népszínmű.*

S ha ezen a megítélésen vagy – mondjuk – szemléleten keresztül bíráljuk a dolgot, akkor megállapíthatjuk azt is, hogy a zene egyszerűsége és – mondjuk – zárt számonként való beépítése szintén emlékeztet a népszínmű bizonyos tradícióira.

Nem osztozom teljesen Lesznai szaktársamnak és kollégámnak abban a megállapításában, hogy oroszos jellegű mű. Ezt nem tudom, honnan veszi. Én nagyon sokszor éppen magyarosnak éreztem. Tudom, hogy természetesen mindenkinek a beállítottsága az irányadó, de én azt hiszem, hogy itt elvetette a sulykot, – de ne haragudjék ezért. Lehet, hogy neki van igaza. Tény az, hogy szeretném figyelmeztetni Székely barátunkat, hogy mélyebben, bátrabban merítsen a magyar népdalforrásból.

Ami engem különösen kellemesen érintett, az a muzsikának egyszerűsége és egyszerű találása volt. Nem volt a muzsikának az a rafinált hangszerelése sem. Talán bizonyos gyakorlatlanságra vall az is – és ez is előnyére válik a muzsikának – hogy nem ismételt bizonyos dalokat, mert akkor már mindjárt fülbemászó lett volna. Ha egy dallamot százszor hall a hallgató, a végén már vele álmodik. Ezt a régi rafinált zeneszerzők mind nagyon jól tudták. Annyszor hozták az est folyamán azt a kiemelkedő dallamot, hogy mire a publikum kiment a színházból, ott már vagy füttyülték, vagy dúdolták az emberek. Persze hiányoztak az operett jellegét különösen kidomborító finálék, hiányzott a dallamoknak nagy kifejtése, de ez viszont éppen amellel szól, hogy itt bizonyos népszínmű-stílust akarván – nem tudom, hogy tényleg akarta-e ezt, de ezt hozta ki – kis zárt dallamokat adott a zeneszerző. Nagyon tetszett nekem például az a duett Zsuzsi és Gulyás között.

Ezzel kapcsolatban nem tudom melyik felszólaló említette a tájszólást. Éppen Gulyásnál nagyon élveztem ezt a tájszólást és mondhatom, hogy ez annyira jellegzetessé tette az egész figurát, hogy az ember már jól érezte magát, amikor kijött, kinyitotta a száját és elkezdett beszélni.

Ezzel szemben egy kissé halványabb volt Zsuzsinak a beállása. Nem tudom, talán a szerep tette, vagy pedig ő maga nem érezte magát eléggé traktoroslánynak. Ezt talán ki lehetne elemezni. Ezt azonban már a színész és a rendező szaktársakra bízom.

Kutatóközpont Zenetudományi Intézet – 20-21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, hozzáférés: 2022.10.01. https://zti.hu/mza/docs/A_zene_es_a_nagy_haboru/DalosAnna_Hary_Janos.pdf

⁸⁷ Aufmachung: szó szerint bemutatás, amelybe beleértendő a cselekmény fordulatossága, és bonyodalma. LÁNYI Viktor, „Leo Fall és a Bécsi Operett”, *Nyugat*, 18. sz. (1925).

⁸⁸ Az 1875 és 1908 között a mai Blaha Lujza téren működött Népszínház főként népszínműveket és operettet játszott.

Vannak bizonyos megfigyeléseim. Latabár tényleg: fogalom. Amikor először láttam ebben a darabban, majdnem halálra röhögtem magam. (Derűlség). Már kellemetlen volt, a feleségem piszkált, hogy „Vigyázz, már mindenki téged néz”, de én szeretek nevetni és hálás is vagyok ezért. Amikor másodszor bementem a színházba, már tudtam, hogy pontosan ugyanazokat a mozdulatokat csinálja, ugyanazokat a fejmozdulatokat, pózokat, tudtam előre, hogy mit fog csinálni, és mégis, amikor csinálta, röhögniem kellett. (Derűlség.) Ez már művészet. Később aztán kezdtem spekulálni, hogy vajon nem játsz-e a szerepét? Hát lehet erről is beszélni. De egy veszélye természetesen van a dolognak, mert az emberek, bár észreveszik a tendenciát, a darab szocialista tartalmát, mégis Latabár kedvéért mennek be a színházba. Remélhetőleg talán majd lesz olyan időpont, amikor már magáért a darabért mennek be, nemcsak Latabárért.

Rendezési szempontból bizonyos dolgokat szeretnék megemlíteni, de nem tudom, hogy igazam van-e. Például ott van ez a felvonás, amely a kultúrteremben játszódik le. Én ezt ott nem tartom egészen indokoltnak. Bent vannak a kultúrteremben és előtte mutatják be azokat a táncokat, de akkor a közönségnek is részt kell benne vennie, tehát a karnak is, meg a statisztériának is, ahogyan ez már szokott lenni. Mert például ott van az a kitűnő, elsőrangú szám, az az új tánc. Ott persze megint hibát követett el Székely, de hát talán jövőre már nagyobb rutinja lesz. Ezt jobban kellett volna kihasználni, annyira kihasználni, hogy ezt ötször is hozza az est folyamán, és akkor kint az utcán már táncolták volna. (Derűlség.) Tanulni kell a régi slágerszerzőktől.

Nagyon zsúfolt a színpad abban a képben és ezek a táncok nem érvényesülnek olyan jól. Például a toborzó sem, meg az új tánc sem. Jó lenne, ha bizonyos távlatot adnának, illetve, ha nem ragadna annyira a táncosokra az az egész társaság. Itt egy kis hibát követett el a rendezés, mert az a statisztéria úgy áll ott, mintha nem is neki szólna a tánc, holott viszont meg vagyok győződve róla, hogy a nézők között is egy csomó ember szintén nagyon szívesen részt venne az új táncban; például, ha történetesen olyan helyzetbe kerülne, hogy valahol egy helyiségben bemutatnák ezt a táncot, biztos, hogy az ott lévők velük táncolnának. De ha már nem is táncolnak, legalább a kifejezésük legyen táncos.

Itt még a toborzóval kapcsolatban van egy apró megfigyelésem, de lehet, hogy ez a darabban szándékolt. Tudniillik ott van a toborzónál az átmenet a friss és a lassú között. Egy cimbalom kadencia hallatszik és ezalatt a táncosok vállra tett kézzel lesik, mikor kezdik meg a frisset. Tudom a gyakorlatból, hogy mindjárt átsapnak a táncosok a frissbe, majdnem még mielőtt a zene elkezd. Annyira várják azt a friss ritmust!

Egyik nagy baja a darabnak, hogy nagyon hosszú, sokáig tart. Az ember beül a színházba hétkor és azt hiszem, tizenegy felé jön ki. Még az a jó, ha nem újrázzák meg a számokat, mert ha még újráznának is, akkor éjfél után kerülne az ember haza. (Hosszantartó élénk taps.)

Sebestyén György: Kedves Elvtársak! Nem értek egyet Háy elvtárral abban, hogy a kultúrpolitikusok általában elzárkóznak az operettel szemben. Én kétféle ilyen operettellenes magatartással találkoztam. Az egyik az volt, amikor jó elvtársak szektáns módon rossz véleménnyel voltak az operetről. A másik, sokkal veszélyesebb operettellenességgel a felszabadulás után a jobboldali szociáldemokraták részéről találkozhattunk. Én azt hiszem, hogy ez az operett nem született volna meg akkor, ha kultúrpolitikusaink *általában* egy kalap alatt mind operettellenesek lettek volna.

Egyetértek Háy elvtárral abban, amit az első felszólalóval, Lesznai elvtárral kapcsolatban mondott. Sok dologban nem értek egyet Lesznai elvtárral, és felszólalásában ennek az operettellenes szektáns magatartásnak a nyomait látom. Mivel tudom ezt indokolni? Lesznai elvtárs az operettet ugyanúgy, ahogyan a polgári szakemberek, meg a jobboldali szociáldemokraták, a polgársághoz kapcsolta. Véleményem szerint ez nem igaz. Véleményem szerint az operett mai formájában, ilyen kompozíciójában valóban a polgárság által megformált műfaj, gyökerei azonban sokkal régebbiek. *Az operettnek népi gyökerei vannak*, és ha mi azt

hisszük, hogy ez az operett és az operett, mint műfaj, a polgársághoz kapcsolódik, akkor nem kell vulgárisnak lennünk, ha egészen egyszerűen azt mondjuk, hogy a polgárság elleni osztályharccal a polgárság által alkotott műfaj ellen is harcolunk. Mint ahogyan harcolunk is bizonyos, a polgárság által megteremtett műfajok ellen, így pl. a *Hacsek és Sajo*⁸⁹ műfaja ellen. Ez a polgárság által megteremtett műfaj és ez ellen tényleg harcolnunk kell.

Az operett lebecsülését látom azonban Lesznai elvtárs hozzászólásában, ennek abban a részében, amikor azt mondta, hogy az operett nem műfaj, hanem stílus. Nem tudom, mit akar ez jelenteni. Az *operett: műfaj*, egy régi műfaj új megjelenési formája. Stílus alatt egészen mást értünk. Ez az operett jelentőségét lekicsinyíti. Ezt tehát hibának még pedig alapvető hibának tartom Lesznai elvtárs felszólalásában, amit meg kell beszélnünk és – azt hiszem – Lesznai elvtárral meg kell vitatnunk.

Az Aranycsillagnak mint kísérletnek azért van nagyon nagy jelentősége, mert felfedezte az operett népi gyökereit, és ezeknek a népi gyökereknek megfelelően formálta meg az új operettet. Ebből a szempontból tényleg nagyon, nagyon fontos az, amit Háy elvtárs mondott, az tudniillik, hogy az operettnek arra a többletére, amit a polgárság adott hozzá, nevezetesen arra a szigorú és jó kompozícióra, nekünk nagyon figyelni kell, mert az nagyon szükséges és azt fel kell használnunk a további munkában.

Az operett tehát népi műfaj, Elvtársak. Népi műfaj abban az értelemben is, hogy a legszélesebb tömegekhez szól. Földes elvtárs az imént egy sor példát említett. Hadd toldjam meg ezeket eggyel magam is. Megtudtam, hogy az egyetemen katonai tanszéket szerveznek, mert egyetemistáink katonai kiképzésben fognak részesülni. Ennek a katonai tanszéknek a megszervezését az *Aranycsillag* agitációs hatása rendkívüli módon megkönnyítette és nagyon jó művészi-eszközökkel bizonyította be az egyetemisták előtt a néphadsereg jelentőségét, fontosságát és tette ezáltal vonzóvá a néphadsereget.

És amikor itt újból szeretném hangsúlyozni, hogy az operett népi műfaj, elérkeztem ahhoz a ponthoz, ahol Kelen elvtárral nem értek egyet. Éppen azért, mert az operett népi műfaj, nem igaz az, hogy a közönség *csak* Latabár kedvéért látogatja. Latabárt mi nagyon nagyra tartjuk Elvtársak, és amikor én a *Színház- és Filmművészet*-ben bírálatot írtam az operettéről⁹⁰, nem győztem eléggé hangsúlyozni, hogy milyen nagy Latabár jelentősége. Mégis azt hiszem, hogy ennek a kétségtelenül fontos jelenségnek nincs nagyobb jelentősége, mint magának a műfajnak, annak, hogy ez a műfaj a nép műfaja, hogy ez az operett a régi népi játékok folytatása. Én abban a cikkben elmondtam azt, amit akartam és most nem akarom mindezt megismételni, szeretnék azonban kitérni néhány szempontra, amelyek abból adódnak, hogy az operett népi műfaj. Itt elsősorban a dramaturgiával kapcsolatos szempontokra gondolok.

Az elvtársak hangsúlyozták már itt a mellékszereplők megalkotásának fontosságát és én erre fokozottabban szeretném felhívni a figyelmet. Éppen ebből ered az operettel szemben támasztott az a követelményünk, hogy az író a kisebb szerepeket is életszerűen alkossa meg. Több szempontból fontos ez. Fontos azért, mert csak így tudja az operettben az ott szereplő „néphadsereg-katonaságot”, az operett legkisebb népi figuráit jól ábrázolni, és egyébként – kötelessége a színésszel szemben is. *A szerzők néha nincsenek tekintettel arra, hogy milyen súlyos feladat a színészek számára egy nem megírt, vagy rosszul megírt szerepet eljátszani*, pedig erre különösen a kisebb szerepeknél ügyelni kell.

A színjátszás, az operett-színjáték és az operett-ének kérdése is olyan, amit alaposan meg kell vitatni. Ebben a vonatkozásban valami újat jelent az operett népi eredetéhez való visszatérés. Itt főképpen a népdal-énekítés megtanulásának fontosságára szeretném felhívni a figyelmet. Ennek a zenével kapcsolatban is óriási jelentősége. Székely elvtárs zenéjében rendkívül jelentős az, hogy népdalokból és verbunkos-motívumokból táplálkozik. Azt hiszem azonban, nem tévedek, ha azt mondom – nem értek a zenéhez, de mégis megpróbálom

⁸⁹ A *Hacsek és Sajo* Vadnay László 1928-as kabaréjelenete, mely nyomán később több hasonló is született.

⁹⁰ SEBESTYÉN György, „Aranycsillag”, *Színház és Filmművészet*, 3. sz., (1950): 146-151.

elmondani – hogy a zenében azok a részek, amelyekben tudatosan dolgozza fel a népdalokat, közelebb állnak a népi zenéhez, mint amikor saját muzsikájával olvasztja össze a különböző népdal- és verbunkos motívumokat. Ezen segíteni kell. Ezt az átkötő muzsikát is kell mélyíteni olyan mélyre, mint amilyenek a népdalok.

Az operettben rendkívüli jelentősége van – erről már beszélt Földes elvtárs – a szerelem új ábrázolásának. És nem tévedek, ha azt mondom, hogy ez irodalmunk egyik központi kérdése. A szerelem az ember életének is egyik központi kérdése. Az irodalomnak, amely az ember életét tükrözi, ennek a kérdésnek a megelevenítésére is meg kell találni a megfelelő eszközöket. Nagyon jelentősnek találom ebben az operettben, hogy a szerzők jól tudják velünk érzékeltetni azt a magasfokú tisztaságot, azt a rendkívüli erkölcsi magasrendűséget, amely ezeknek az embereknek a szerelmére jellemző.

Újabb probléma a humor kérdése, amelyet szintén részletesebben kellene megvitatnunk. Helyes és példamutató az operettben, hogy itt is igyekszik a népi hagyományokat követni. Gulyás bajtárs alakjának megírása rendkívül sikerült és ennek a népi humornak kitűnő képviselőjét produkálta, amit a színész Bikádi elvtárs jól tud kihasználni és továbbfejleszteni. Nekünk azonban ezt a kérdést is meg kell vitatnunk és elvileg el kell mélyítenünk.

Megállapíthatjuk Elvtársak, hogy a kritika az operettel szemben még mindig helytelenül lekicsinylően nyilatkozik. Ezt a műfajt nem tartják tényleg egyik legfontosabb műfajunknak, ahogyan ezt Háy elvtárs is elmondotta. *Javaslom tehát Elvtársak, hogy a Szövetség szervezze meg a kritikusok és az operett különböző művészeinek bevonásával az operett elvi kérdéseinek egy nagy munkaközösségben való megvitatását.* Ez rendkívül fontos lenne.

Én megígérhetem. Elvtársak, azt, hogy a Szövetség folyóirata sok helyet fog adni ennek a kérdésnek és ezzel igyekezni fog segíteni az új operettek kialakításában. (Nagy taps.)

Dénes György: Kedves Szaktársaim! Miután Lesznai szaktárs azt mondta, hogy a színész véleményét is meg akarja hallgatni bizonyos kérdésekben, ha megengedik, egészen röviden elmondom, hogy mi a színész véleménye a produkcióról, amelyben részt vett.

Ez a színdarab az én szerény véleményem szerint nem nevezhető operettnek, hiszen az operettnek merev szabályai vannak. Az úgynevezett régi operett szabályai abban állnak, hogy a szöveg másodrendű, a zene pedig elsőrendű időtartamilag is és általában is. Egy ún. szabályos operettnek van egy fináléja a második felvonásban, amely a felvonásnak kb. kétharmad részét teszi ki és zenei nyelven szólva „durchkomponált”. Ezen kívül minden szereplőnek van egy belépője. Ez szabály. A vidám párnak van egy duettje, a szerelmes párnak van két duettje. Vannak tehát bizonyos szabályok, amelyek a régi polgári operettben precízen, pontosan fennállnak, és ha mi ezt a műfajt operettnek akarjuk nevezni, akkor az *Aranycsillag* nem operett.

Amit elmondtam eddig, az a bécsi operetre vonatkozik, de természetesen nem vonatkozik a francia operetre, amely teljesen más. Azonkívül nem vonatkozik a modern francia operetre sem, amely élesen satirikus. Maurice Yvennek⁹¹ volt egy nagyon satirikus és élehangú operettje, amelyben éppen a burzsoáziát gúnyolta ki.⁹² Nem szabad megfeleledkezni arról, hogy volt egy *Csókról-csókra* című operettje,⁹³ amely nagyon kedves darab volt, és amelyben két burzsoá – mindkettő nagyon szegény – becsapja egymást. Ez teljesen Offenbach-i zenei vonalon ment. Nagyon kedvesen, kitűnően megcsinált parodikus zenéje volt. Ott van azután az angol operettek között a *New-York szépe*⁹⁴ meg a *San-Toy*,⁹⁵ amely szintén egészen külön operettműfaj képviselője.

⁹¹ Maurice Yven (1891-1965) francia zeneszerző.

⁹² Maurice Yven: *Là-haut*. Bemutató: Párizs, 1923.

⁹³ Maurice Yven: *Pas sur la bouche*, fordította Heltai Jenő. Bemutató: Kolozsvár, 1927. április 16.

⁹⁴ Hugh Morton: *New-York szépe*. Zeneszerző: Kerker Gusztáv. Bemutató: Magyar Színház, 1900. január 30-án.

⁹⁵ Edward Morthon és Harry Greenbank: *San-Toy*. Zeneszerző: Sidney Jones. Bemutató: Népszínház, 1900. október 10.

Az én érzésem szerint is ez a mi *Aranycsillag* című darabunk népszínmű, még pedig mostani, új értelemben vett népszínmű, nem régi népszínmű, amely abban állt, hogy gatyában és fokossal jöttek ki a szereplők, hanem tényleg emberek jönnek ki a színpadra és ezek a nép életéből valók. Ami pedig arra a bizonyos fodrász-borbély képre vonatkozik, amelynek kihagyását javasolták, miután én ezt a darabot idáig nyolcvanhétszer láttam – váltott szereposztással megy az előadás – pontosan meg tudtam figyelni a közönség magatartását, és mondhatom, hogy ez a kép igen fontos. Tudniillik az egyik szereplőt, a borbélyt itt exponálják, mint egy ügyetlen embert, és ami esetleg talán túljátszásnak, túlalakításnak hat a mi kiváló Latabár szaktársunk játékában, az nem túljátszás. Egyáltalán nem!

Latabár ezt szándékosan azért csinálja, mert hiszen arról van szó, hogy egy reakciót beretvál, és ő jelzi, hogy: „Na, majd most adok neked!”, és jól megberetválja. Szóval a túlszappanozások, ezek a tréfák a játékból adódnak, és az a nagyon kedves, hogy a közönség szinte biztatja őt minden este, hogy: „Még, még, még”. És Latabár miután a nép színésze – mert mondhatom, hogy Latabár igazán a nép színésze, hiszen nincsen az az eldugott falu, ahol ne szeretnék – megy velük és igazán megteszi kedvükért azt a koncessziót, hogy annyit szolgál nekik a szappanhabból, amennyit akarnak, Szóval az az érzésem, hogy ez a jelenet nagyon fontos.

Ami pedig a „reakciókra” vonatkozik, nagyon köszönöm szíves dicséretüket az én többi „reakciós” szaktársammal együtt, akik azzal is bebizonyították, hogy mennyire beleélik magukat szerepükbe, hogy ide a vitára sem jöttek el. (Derűtség és élénk taps.)

Lengyel Imre: Reflektálni akarok Lesznai elvtárs felszólalására. Én nem érzem azt, hogy oroszos lenne ez a zene, ellenkezőleg azt érzem mindig, hogy magyaros. Minél többször hallom a rádióban a zenéjét – ami elég gyakran megy, és ha időből telik, mindig meghallgatom – annál jobban tetszik.

Abban viszont egyetérték a felszólalókkal, hogy nem ártott volna, ha Székely elvtárs úgy tálalja az egyes számokat, hogy azok többször forduljanak elő, hogy mire a néző az előadás végén kimegy a színházból, egy-két zeneszám a fülében legyen. (Kelen Hugó: Ezt most már a rádió pótolja.)

Én általában a fodrász-jelenetet túl hosszúnak tartom. Hozzá tartozik a darabhoz, de túlságosan sokáig tart. Szerintem Latabár humora öncélúvá válik, nem tartozik szervesen a darabhoz, a cselekmény nem viszi előre. Itt egy kis törlés csak hasznára válnék a darabnak. (Taps.)

Horváth István főhadnagy: El kívánom mondani az *Aranycsillag*-ról a véleményemet és általában a honvédségen belüli tapasztalataim. A fiatalság körében igen nagy lelkesedéssel fogadták és igen szívükbe zárták ezt a honvéd-operettet, de amikor kiértékeljük, akkor észrevettünk bizonyos hiányosságokat és hibákat is.

Itt felmerült a fodrász-jelenet. Nálunk a vélemény általában az volt, hogy ez a jelenet igenis sokat mond. Az a kis ügyetlen Hoska ösztönösen, igen komoly politikai mondatokat mond. Általában figyeljük meg a borbélyokat. Például megfigyeltem nálunk is az iskolán a mi hadiborbélyunkat. Az is ilyen jókedélyű, általában viccelős, komikus ember, és általában ha a borbélyokat megfigyeljük, látjuk, hogy azok mind ilyenek. Latabár Kálmán tehát nem túlozza el a játékot és igen művészi en adja vissza a darabban. Tehát én, mint néző, ha szavazati jogom volna, azt mondanám, hogy ne vessük ki ezt a darabból, hanem igenis csak csináljuk így, ahogy eddig ment.

Tovább menve: igen nagy hibája a darabnak, hogy a tiszt és növendék, vagy honvéd közti viszonyt nem domborítja ki. *Nálunk a néphadseregben melegebb ez a viszony, mondhatnám úgy, hogy bizonyos mértékig baráti viszony van a növendék és a tiszt bajtársak között.* Ezt a darabban nem vettük észre, ezt a darab nem domborítja ki.

Még egy hiányossága van a darabnak: a párttitkár szerepe és a Párt szerepe. Talán szabad egy példát mondanom arra, hogy milyen jelentősége van a néphadseregen belül a Pártnak. Amikor tavaly április 4-re készült a mi iskolánk a szemlére, már februárban, sőt január vége felé, amikor még hó volt, készülődtünk rá, és a Párt maga elé tűzte, hogy a honvédelmi miniszter bajtárs serlegét el fogja hozni, s olyan lendülettel és olyan nevelő munkával látott a dologhoz, úgy oktatta a bajtársakat, olyan szeretettel foglalkozott a bajtársakkal, hogy április 5-én hazahoztuk a serleget. A Párt szerepének tehát a darabban jobban ki kellett volna domborodnia.

A másik dolog, amit a bajtársak felvetettek, hogy *ha mi spontán elkezdiünk énekelni, nem állunk négy vagy három szólamba*. Ki ahol áll, ott kezd el énekelni. Nem tudom, nem változott-e azóta a helyzet a darabban, amelyet most már nyolcvanhetszer játszanak, de az első időben bizonyos mértékig valóban meg lehetett mondani, hogy melyik az első, melyik a második és melyik a harmadik szólam. Nagyon összeálltak a szereplők. A takarítási jelenetnél nem volna baj – ezt, mint néző mondom – ha kissé széljelebb állnának, és úgy énekelnének a bajtársak.

Azután a valóságban *a politikai tiszt⁹⁶ szerepe nem ilyen merev* és nem ilyen parancsnoki. *A parancsnok bajtárs viszont dicsér, – de nem vereget vállon*. Az én érzésem az volt, hogy a darabban a politikai tiszt nagyon merev. A valóságban a politikai tiszt, mint a Párt és a nép képviselője áll mellérendeltként a parancsnok mellett, aki a kiadott parancsot politikailag alátámasztja, és a kiképzést elősegíti, vagy segít abban a munkában, amelyet a honvédek vagy a növendék bajtársak éppen végre akarnak hajtani.

Hogy mennyire voltak a darabban olyan jelenetek, amelyeknél a nézők nem tudták, vajon színészek vagy növendékek játszanak-e, arra jellemző többek között, hogy egyik bajtársunk – mondjuk példának okáért valamilyen megjelölést – a pócsmegyeri utász zászlóaljhoz tartozó bajtársakat keresett, véletlenül nincsenek-e ott a szereplők között. (Derűlség). Kerekes Pistáról azt mondták, hogy olyan volt, mint a 12. utász zászlóaljnál a szakaszvezető. Ebből is azt lehet látni, hogy *a bajtársak nem vették észre, hogy a színpadon nem katonák játszanak*, bár ha jobban megfigyelték volna, észre lehetett volna venni (derűlség) mind a tisztelgésnél, mind az öltözködésnél. Ebben is voltak hiányok.

Máskülönben a darab nagyon tetszett és a bajtársak sokat tanultak belőle. Vonatkozik ez a polgári fiatalságra is. A Rákosi Mátyás Kultúrházban⁹⁷ beszéltem ifjúmunkásokkal. Egészen spontán módon vetődött fel az *Aranycsillag* kérdése. Ők említették meg és akkor én megkérdeztem tőlük, mi a véleményük róla. Azt felelték, hogy ha lehet, ők is bevonulnak katonának, mert nekik ez szörnyen tetszett. A darab közöttük és nagyon népszerű volt. És akár operettnek nevezzük, akár népszínműnek – ezt a kérdést én nem tudom eldönteni – nagyon jó. A színészek is nagyon jók voltak.

Csak még egy megjegyzést szerettem volna tenni. Ez most már nem nagyon illő, mert időközben elment Bikádi elvtárs, aki Gulyás bajtárs szerepét játszotta. Én még akkor szerettem volna felszólalni, amikor itt volt, de nem jutottam szóhoz, pedig szerettem volna előtte elmondani, hogy az ő játékában vannak bizonyos mértékig Horthy-rendszer idején szokásban volt kemény hangok, *mi pedig a néphadseregen belül, ha valakit ki is figurázunk, úgy szoktuk csinálni, hogy az nevelő hatású legyen*. A második felvonásban azonban Gulyás bajtárs Hoskával szemben kissé túl erős volt. Kissé erős és fölényes volt Gulyás bajtárs szerepe.

Egy másik általános vélemény az volt, hogy nagyon hiányolták, hogy a darab végén Hoskából nem lett katona, (Derűlség, taps.) holott minden vágya az volt, hogy katona legyen. Nagyon hiányoltuk, hogy a végén nem láttuk katonaruhában. (Kelen Hugó: De sapka volt a fején!) Sapka igen, de az még nem minden! (Derűlség. – Nagy taps.)

⁹⁶ Politikai tiszt: 1949-1953 között a hadsereg politikai neveléséért felelős tisztek, aki a parancsnokok mellé rendelve működtek. Bővebben: SINKOVITZ Ákos, „A HM Politikai Főcsoportfőnökség megalakulása és a politikai tiszti intézmény”, *Újkor – A velünk élő történelem*, hozzáférés: 2022.10.01. <https://ujkor.hu/content/a-hm-politikai-focsoportfonokseg-megalakulasa-vezetosege-es-a-politikai-tizti-intezmeny>

⁹⁷ A budapesti (XIII. kerület) József Attila Művelődési központ neve az 1950-es évek első felében

Hámori Miklós hadnagy: Engedjék meg az Elvtársak, hogy röviden csak néhány szóval én is elmondjam nemcsak a magam, hanem bajtársaim véleményét is. Meg kell mondanom, hogy mi, a néphadsereg katonái, azok az emberek, akik vagy a földekről, vagy az üzemekből kerültünk a néphadseregbe és vettük fel ezt az egyenruhát, igen szeretjük művészeteket. Ez a szeretet azonban nem úgy nyilatkozik meg nálunk, hogy a hibákat elnézzük, és mindig simogatjuk és babusgatjuk őket. Ez a szeretet abban is megnyilvánul, hogy bírálatot mondunk művészeink felé.

Ezzel kapcsolatosan engedjék meg, hogy felszólalásom első pontjaként a darab hiányosságait, negatívumait említsem fel. Amikor én a kritikáról tanultam, amikor megismerkedtem ezzel a hatalmas fegyverrel, azt tanultam, a kritikának az a célja, hogy megmutassa az elkövetett hibákból kivezető utat, és akit megkritizálnak, az javítson a hibáin.

Nos, meg kell mondanom, hogy ezt az *Aranycsillagnál* nem tapasztalhattuk eléggé. Már régebben elhangzottak kisebb-nagyobb kritikák, amelyek felfedték a darab hiányosságait. (hangsúlyozom, hogy inkább kisebb, mint nagyobb kritikák jutottak kifejezésre, mert hiszen kevés volt az ilyen bírálat) de meg kell mondanom, hogy az elvtársak nem minden esetben követtek el mindent azért, hogy az előadás folyamán ezeket a hibákat kiküszöböljék. Egyszóval az előadás a nyolcvanhetedik előadásig nem mutatott egy felfelé ívelő fejlődést. Kijött egy nagyszerű darab, egy forradalmi darab, amely jó volt, de kiindulási pontja körül mozgott. Ez a negatívum a darabban.

Sebestyén elvtárs beszélt a darab hatásáról. Azt mondta, hogy a darab nagyon jó hatású volt, mert a néphadsereget népszerűsítette és az egyetemen az új tanszék munkáját megkönnyítette a fiatalság felé. Ezen én túlmegegyek Elvtársak. Nemcsak azért volt nagyszerű ez az új operett, mert a néphadsereget népszerűsítette, hanem azért is, mert bennünket, katonákat is igen nagymértékben nevelt. Az operett megmutatta azt a katonát, amilyen katonákká mi válni akarunk. Megmutatta azt a katonát, akinek önfeláldozóan kell szeretnie népét és hazáját, országát. Megmutatta abban a jelenetben, amikor Kerekes Pista a parancsnok példamutatásával előljárva maga vállalkozott az életveszélyes feladat megoldására. Megtanította a mi katonáinkat, megtanított bennünket arra, hogyan kell szeretnünk dolgozó népünket, azt a dolgozó népet, amely az üzemekben és a falvakon harcol a szocializmusért. Megtanította a mi katonáinkat arra, hogyan kell a parancsokat teljesíteni. Bajtársaink példaképekül állították elénk a darabban játszó Kerekes Pistát és a többieket.

És megtanított bennünket ez a darab arra, hogy művelt katonákká kell válnunk. Megtanított annál a kis jelenetnél, amikor az egyik bajtárs felfedezi a Barabás-képet. Ez a probléma bennünket komolyan elgondolkoztatott és éppen ez a probléma ébresztette bennünk azt a gondolatot, *hogy még többet kell foglalkoznunk a bajtársak általános műveltségének emelésével*, hogy még több könyvet kell olvasatnunk a bajtársakkal, hogy könyvtárunkat még jobban ki kell bővítenünk, és hogy még több színházi előadásra kell elvinnünk bajtársainkat.

Végül, de nem utolsósorban ez a darab megtanított bennünket, katonákat az ellenség fokozott gyűlöletére. Megtanított bennünket arra, hogy a kulákok és a reakció nem alszanak, hanem népi demokráciánk ellen nap, mint nap újabb és újabb támadást intéznek. És nekünk, a dolgozó nép fegyveres testületének fokozottabban kell őrködnünk a dolgozó nép felett és fokozottabban kell gyűlölnünk az ellenséget, amely talán attól sem riad vissza, hogy fegyveresen támadja meg az országunkat.

Engedjék meg az Elvtársak, hogy röviden hozzászóljak néhány, már elhangzott hozzászóláshoz és kapcsolódjam az azokban elmondottakhoz. Volt egy két megállapítás, amivel egyetértettem, és volt olyan is, amivel nem értettem egyet. Kötelességemnek tartom, hogy véleményemet ezekről elmondjam. Balla elvtársnő a politikai tiszt szerepével foglalkozott. Nem tudom, az elvtársnőnek mi a hivatása, meg kell azonban mondanom, hogy

kiváló katona lenne az elvtársnőből, (Derűltég) mert nagyon jól meglátta ezt a problémát, amely egyébként a darabnak egyik kisebb hiányossága.

Háy elvtárs hozzászólásának azzal a megállapításával szeretnék foglalkozni, amikor azt mondta, hogy Latabárnak van egy speciális művészi érzéke, amellyel ilyen nagyszerűt tud adni a színházlátogató közönségnek, a dolgozó népnek. Latabár olyan művész, aki a mi művésztünk, a nép művésze. Ő a helyes utat találta meg. Ő nem oda megy, ahova a nép megy. Azt hiszem, a mi művészetünk területén az a helyes tendencia, ha a *művészek nem oda mennek, ahova a nép megy, mert ez hiba volna*. Akkor ugyanis a mi művészeink le lennének maradva egy lépéssel. *A mi művészeinknek – a szovjet művészek példáiból tanulva – egy lépéssel elő kell járniok* és az utat kell mutatniok a nép számára, elvtársaink, a munkások, a parasztok, a katonák számára, hogy hova kell menniök.

Azt hiszem, az *Aranycsillag* ezt a hivatását betöltötte. És itt kapcsolódom bele Kelen Hugó elvtárs felszólalásába.

Én valahogy úgy vettem ki a hozzászólásból, hogy Latabárt azért tartja művésznek, mert nevetni lehet rajta. Én a következőkért tartom Latabárt művésznek. Amikor a bajtársakkal megnéztük ezt a darabot, az egyik bajtárs is nagyon jól derült, nagyon jól nevetett. És amikor arról beszélt Latabár, hogy ő a lelencházban nőtt fel, akkor észrevettem, hogy annak a katonának, aki nem fél a haláltól, aki képes arra, hogy a dolgozó népért meghaljon, a szemében két csepp könny jelent meg, és azt mondta: „Eszembe jutott az én gyermekkorom, mert én is lelenchebe nőttem fel.” Ezért nagy művész Latabár, nem elsősorban azért, mert meg tud bennünket nevetetni, és jó kedvre tud hangolni. (Kelen Hugó: Attól még lehet nagy művész! Az a legnagyobb művészet!)

Még csak annyit szeretnék mondani, hogy a zene kérdésével kapcsolatban felmerült az, hogy valahogy nem volt egészen a mienk ez a zene, mert a közönség az első hallásra nem fütyülte és dúdolta, amikor kijött a színházból. Én azt hiszem, hogy talán ezzel sem járunk egészen közel az igazsághoz. Arról van szó, hogy a mi magyar népzeneinket a 25 éves Horthy-reakció minden eszközzel igyekezett meghamisítani, álnépzeneit, giccset adtak nekünk. Ez bennünk maradt, ez él a fülünkben, ez él bennünk, és most az igazi népi motívumokért le kell mennünk, azokat meg kell újra tanulnunk.

A kiértékelésnél, amely kint volt nálunk az iskolán, ahova kijöttek a színészek is, a bajtársak általános véleménye az volt, hogy a darab zenéjében túlnyomó többségében megtalálták azokat a népi motívumokat, amelyeket éppen most tanulnak megismerni a bajtársak alapjaiban mélyebben.

Összefoglalva az *Aranycsillag*-ot: *kiváló értéke volt, kiváló nevelő hatása volt, és azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy egészen közel áll az új magyar szocialista realista művészet kialakításához nemcsak azért, mert valódi embereket, bennünket katonákat és parasztokat ábrázolt hűséggel, hanem azért is, mert példát mutatott a jövőre vonatkozólag, egyszóval perspektívát adott a mi országunk fejlődésében*. Kiváló értéke van ennek a darabnak azért, mert a színház és a színház dolgozóinak kollektívája valóban komoly kollektív munkát tudott mutatni, és ezt talán abból tudhatjuk legjobban lemérni, hogy igen kevés a darabban az olyan színész, akit alakításának hibáiért meg lehetne róni.

Persze én nem vagyok hivatásos műkritikus, hanem én is néző vagyok, ahogyan az elvtársak többen felemlítették, hogy a néző szemével nézik a darabot. Én így látom ezt a kérdést, és túlnyomó többségükben így látják bajtársaim is. *Az Aranycsillag a mi operettünk*. Az *Aranycsillag*-ban kezdettől végig éreztük, hogy a mi életünkről szól: a katonákéról, a munkásokéról és a parasztokéról. És ez a legfőbb értéke az *Aranycsillag*-nak. Az a legfőbb értéke, hogy akárhol akárkivel beszélünk, szeretettel emlékezik meg róla, magáénak ismeri el és öröm tölti el azoknak az embereknek a szívét, akik látták ezt a darabot, hogy milyen komoly fejlődést értünk el s hogy művészeink valóban a mi művészeink is. (Élénk taps.)

Geszti György: Elvtársak, csak egészen röviden, mint muzsikus szeretnék hozzászólni az előadáshoz. Kapcsolódni szeretnék Sebestyén elvtárs kritikájához, aki igen helyesen és politikusan fogta meg a világot, amikor azt mondotta, hogy az operettet bizonyos körök megvetőleg nézik és igen helyes volna, ha egészséges kritikával segítenék az operettek mint műfajnak kialakítását, mert tudnunk kell, hogy az operett az *Aranycsillag*-gal kapcsolatban komoly lépéssel ment előre, érezni lehet, hogy ez valóságos kultúrforradalom, amit a szocializmus építésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Minden erővel támogatni kell tehát ezt a kezdeményezést, hogy szakembereink, akik eddig bizonyos fokig távol tartották magukat az operettől, mint műfajtól – értve ez alatt a színházi és a zenei emberek közeledjenek a műfajhoz és mindenben segítsenek ennek a kultúrpolitikai forradalomnak helyes útra terelésében.

Az *Aranycsillag* bemutatása szerintem a tömegek szempontjából és mindenféle szempontból komoly lépés a nagytömegek zenei és általában politikai nevelésére, mert az egész operett, az egész darab elejétől végig politikus, elejétől végig nevelő hatású, amely hatás alól senki sem vonhatja ki magát.

Éppen ezért kötelességünk a darab előnyei és nagy jelentősége mellett egynéhány olyan hibára is rámutatni, amelynek kiküszöbölésével azután még komoly fejlődést és eredményt tudunk elérni. Itt utalni kell a librettónak egy-két sajátságára, egy-két jelenségére.

Sokszor esett itt szó a borbély-jelenetről, amely igen lényeges jelenet, amelyet tényleg nem lehet elhagyni. Egy másik jelenetről azonban nem esett szó: a kísértet-jelenetről, amely valóban a reakciók gyáva lelkét és egész mentalitását ábrázolja. Ebben volt bizonyos burleszk-szerűség, amely nagyon megmaradt az emberekben, és amikor érdeklődtem, hogy a nagyobb tömegekben általában mi maradt meg legjobban ezt említették elsősorban – Latabáron kívül. Többek között Latabár is szerepelt ebben a jelenetben, és az ő szerepe ebben nagyon lényeges volt.

Az operett meglehetősen hosszú, fárasztó. Négyórás operettet nem bír a közönség teljes figyelemmel végighallgatni. Ezen a téren feltétlenül törlésre volna szükség, azonban kész darabon utólag törölni igen nehéz volna, úgyhogy a megírásnál kellene arra gondolni, hogy a darab a négyórás terjedelmet semmiképpen se töltse be.

A zenét keveselltük, muzsikus szemmel nézve a dolgokat. Igen helyesen szóltak hozzá itt a zenéhez nem értő kartársak, amikor azt mondták, hogy a zenében valahogyan nem érezték, hogy szervesen a cselekményhez kapcsolódik. Ez valóban fennáll, mert a zene a szöveg nagy mondanivalója mellett nem volt annak szerves hozzátartozója, annak ellenére, hogy az igyekezet igen jó volt, valóban népi motívumokból merített és egypár kedves dallam meg is maradt.

A zene azonban csak olyan kisegítő, betétszerűleg ható valami volt, amelynek a jelentéktelensége talán az utolsó fináléban bontakozott ki legjobban, amikor a legjobb alkalom lett volna, amikor az a nagy ünnep van a faluban, amikor egyszerre kigyullad a villany, aminek óriási politikai jelentősége van (az a bizonyos „papírfigura” párttitkár megjelenik). Ezt a részt kellett volna zenei szempontból feltölteni, akár kantátává kiszélesíteni. Olyan zenekari, színpadi produkcióra volna ott alkalom, amely valóban elérte volna azt a hatást, hogy mindenki még emelkedettebb hangulatban hagyta volna el a színházat.

Ott lehetett volna összesűríteni az összes zenei mondanivalókat, amelyek a darabból hiányoztak, az egyes motívumokat, az egyes szereplőkkel, az egyes érzelmekkel kapcsolatos motívumokat, és olyan egészet nyújtani, amely méltó befejezése lett volna a darabnak. A librettónak, a szövegnek és a zenének is hibája, hogy ez a fokozás a végén elmaradt.

Összefoglalva: a kísérlet nagyon szép, minden elismerést megérdemel, azonban próbálja Székely elvtárs, aki igen ügyes kézzel fogott hozzá ennek a darabnak a megzenésítéséhez, a zenét sokkal szervesebben összekapcsolni a szöveggel, hogy a távozó közönség ne csak harmad- és negyedsorban említse a zenét, miután Latabárt és az összes kiemelkedő jeleneteket

végigmondotta, tehát ne utolsósorban említse a zenét, hanem az is méltó szerves része legyen a szövegnek.

A közjátékokban tényleg ismétlésekbe kellene bocsátkozni és ismételni kellene bizonyos fontos mozzanatokot, motívumokat. Kifejező legyen a zene, amely emeli az egészet és szinte összeházasítja a zenét és a szöveget. Ezt a kapcsolatot nem éreztem, és ez a tömeg zenei nevelésének szempontjából még hiányos. Tudjuk, hogy ezt a rendkívül nagy sikert elért darabot rengeteg ember hallgatja meg és így rengeteg embert tudnának zeneileg nevelni, ha zeneileg is úgy megfognánk a közönséget, a tömeget, a népet, ami méltóképpen tudná kifejezni a színdarabban vázolt fontos politikai és egyéb mondanivalókat.

Both Béla: Tisztelt Elvtársak! Úgy érzem, nagyon sokat tanultunk a mai vitán. Én nem azokhoz a hozzászólásokhoz szeretnék kapcsolódni, amelyek szinte példaadóan pozitívan értékelték a darabot és a hibákat is építő módon tárták fel, hanem azokhoz, amelyek némi kétséget és bizonytalanságot hagytak bennem és – gondolom – másokban is. Ez a műfaji kérdés és a műfajjal szemben való viszonyulás problémája. Én nem vagyok megelégedve az eddigiekkel és nem érzem azt, hogy az ügy itt lezárható. Ezért kérek engedélyt arra, hogy az elhúzóidő ellenére is hozzászóljak ehhez a kérdéshez.

Elhangzott itt Sebestyén elvtárs részéről, hogy kultúrpolitikusaink helytelenül kifogásolták az operettet, és hogy ez az operettel való szembenállás bizonyos helytelen politikai irányzatot is képvisel. Én a magam tapasztalatából azt vagyok kénytelen mondani, hogy ez nem így van!

Mi itt a helyzet? A helyzet az, hogy az operettel szemben valóban ellenségesen és türelmetlenül viszonyultunk és viszonyultam. Miért? Azért, mert az operettel semmit a világon nem kaptam. A polgári operettből, amelyet ismertem, nem kaptam semmi eszmei tartalmat, semmi politikai lendületet, semmi realizmust, sem reális emberábrázolást, sem előrevivő, haladó mondanivalót, semmi olyat, ami miatt kedveltem volna a tartalmát. Formája – amint Házy elvtárs kifejtette – erősen megkövesedett, felbonthatatlan forma és – amint más szakértők, pl. Dénes György elmondották – az operetten, az operett műfaján belül is különböző irányzatoknak különböző megkövesedett formái voltak.

Nagyon valószínű, hogy az operett valamikor komoly, nagy értéket jelentett. Miért jelenthetett értéket? Vagy tartalma miatt, vagy formája miatt, vagy a kettő miatt együttesen. Kétségtelen, hogy amikor az operett kisopera volt, az operának egy bizonyos könnyebb változata, akkor zenéje jelentett olyan értéket, amely bizonyos mértékig megbocsáthatóvá tette azt a szövegekönvben uralkodó gyöngeséget, amely bizony sok nagyon híres operában is fellelhető, ahol azonban a zene értékei ezt a hiányosságot bizonyos mértékben feledtetik. Igen ám, csak hogy az operett, amelyet mi ismertünk a felszabadulás előtt, egyáltalán nem, vagy legalábbis legtöbbször példányában nem jelentett zeneileg ilyen értéket, tartalmában pedig reakciós, kozmopolita valami volt.

Mi történt a felszabadulás után? A prózai színházak játszhattak klasszikusokat, elkezdték játszani – bár eleinte nem elég nagy számban – szovjet darabokat és igyekeztek létrehozni új magyar darabokat. Operettszínházunk csak egy volt és ez után mentek a vidéki színházak, amelyek műsorának gerincét az operett alkotta. Az operettszínház azonban szovjet operettet nem tudott elővenni, új magyar operettet nem tudott létrehozni, tehát mit csinált? Továbbra is azokat az operetteket játszotta, amelyek tartalmukban reakciósak, kozmopoliták voltak, zenéjük pedig szintén kozmopolita volt és semmiféle értéket sem képviselt.

Kétségtelen, hogy ez joggal váltotta ki azt az ellenszenvet, amely az operettel szemben megnyilvánult. Természetesen helytelen volt, hogy ez az ellenszenv a műfajjal szemben, nem pedig a műfaj ilyen silány képviselőivel szemben nyilvánult meg. Hogy azonban ez a viszony megváltozzék, ahhoz éppen az volt szükséges, hogy létrejöjjön az *Aranycsillag*, az általunk megismert kitűnő szovjet operettek példája nyomán.

Mi az *Aranycsillag* legfőbb érdeme és miben látom én az új magyar operett megteremtésének alapvető fundamentumát? Abban látom, hogy ugyanúgy, mint bármely más színpadi mű, az első helyre, az első sorba teszi az eszmei mondanivalót. Ezáltal jött létre az operett területén az a forradalmi változás, amelyet valamennyien olyan örömmel könyvelhetünk el az *Aranycsillag* kapcsolatban. Ez már nem olyan tartalom nélküli darab – ahogyan itt Dénes György kifejtette – ahol a zene mögött elsikkad, semmivé válik és mindenféle forradalmi mondanivaló nélküli valami a szöveg, hanem ez már, mint minden szocialista realizmusra törekvő irodalmi, színpadi és filmművünk, az új élettel foglalkozik, az új életet építő hősökkel foglalkozik, és ezekkel pártosan foglalkozik. A szocialista építés szolgálatába akar ez a darab állni és ezzel indítja meg az új magyar operettet.

Természetes, hogy ennek a tartalmi mondanivalónak megfelelő formát kell találni. Ebben a vonatkozásban nem értek teljesen egyet Háy elvtárrsal, aki nagyon erősen kihangsúlyozta ezeket a formai kötöttségeket. Utána hozzátette, hogy természetesen nekünk egy olyan másik formát kell létrehozunk, amely ugyanilyen kötött – és bizonyos ködöt hagyott maga után.

Én az *Aranycsillagnál* azt tapasztaltam, hogy éppen a honvéd bajtársak hozzászólásai és azok a munkás-hozzászólások, amelyeket Földes elvtárs idézett, egyáltalán nem sokat beszéltek arról, hogy mennyire riasztotta el őket az ennyire vagy annyira kötött forma, hanem elmondták, hogy valamennyiüket elsősorban a tartalmi, az eszmei mondanivaló ragadta meg és ez elfeledtette velük azokat az esetleges hiányosságokat, amelyek a forma tekintetében még kétségkívül fennállnak. Az eszmei mondanivaló első helyre rakása azonban kétségkívül maga után fogja vonni a forma kialakítását. Annak a formának a kialakítását, amely nem az lesz, ami megkövesedett az ilyen vagy olyan operettekben, hanem amely majd a mondanivalónak megfelelően fog szervesen létrejönni.

Még csak egyet. Többen hozzászóltak a darab egyes jeleneteihez, például a borbély-jelenethez is és hangzott el egy hozzászólás a kísértetjárás jelenetéhez is. Én úgy érzem, hogy ezek a hozzászólások egy kissé valami enyhe arisztokratizmusból táplálkoznak a humort illetően. Az operetthez, a zenés műfajhoz, de nemcsak a zenés műfajhoz, hanem a mi egész drámai termelésünkhöz okvetlenül sok vidámság, sok humor kell. Ha a humor területén helyenként még nem pontosan találjuk el azt a mértéket, amelyről úgy érezzük, hogy hajszálnyira megfelel a helyes arányoknak, – azt hiszem – mégse vegyük fel a harcot ezekkel a helyenként talán egy hajszálnyira a kelleténél nagyobb mértékben jelentkező humoros jelenetekkel szemben, mert ez a fő veszély. Fő veszélyünk általában az, hogy gyöngén állunk a humor tekintetében, hogy gyöngén állunk a természetesség, az egyszerűség tekintetében, hogy kissé hajlamosak vagyunk arra, hogy sematizmusba, frázisszerűségbe, formaszerűségbe merüljünk.

Ha tehát ilyesmi jelentkezik az első magyar szocialista realizmusra törekvő operettnél, nem tartanám helyesnek ezt mintegy jelentős hibaként felhozunk, mert a helyes arányt csak bizonyos túlzások árán lehet elérni. Úgy érzem, hogy Simon Zsuzsa elvtársunk megnyitója nagyon fontos volt, és szeretném azt kiegészíteni azzal, hogy a mi vitáinknak nagy a felelőssége. Például többek között nagy a mi vitáink felelőssége a vidéki színházakkal szemben. Mi itt a fővárosban színházat vagy filmet csinálunk és ennek az eredményeit megvitatjuk, az ország egész területén pedig a vidéki színházak – amelyek rendkívül fontos kultúrpolitikai tényezők – a Szövetségben lezajlott viták jegyzőkönyveit tanulmányozzák át. Fel akarják azokat használni, és az ő továbbfejlődésükben, közvetve, az ő munkájukon át pedig a közönség fejlődésében is nagy jelentősége van a mi itt lezajló vitáinknak.

Tehát nem pusztán jóindulat, türelem, szórakozottság, fáradtság vagy érdeklődés hiányának kérdése, hogy idejönnek-e a Kartársak a vitákra és elmennek-e a szakmai bemutatókra, hanem felelősség kérdése is például a vidéki színházakkal szemben és a vidéki színházakon keresztül az ország kultúrára szomjas közönségével szemben is.

Ezért kétszeresen fontos, hogy ezeknek a vitáknak a látogatottsága megnövekedjék és a hozzászólásokra való felkészülés, a hozzászólásokban való felelősségérzet nagyobb lenne. (Élénk taps.)

Biró Zoltán honvéd tisztiiskolás: Röviden, csak pár szóval akarok hozzászólni az *Aranycsillag* kiértékeléséhez.

Itt az elvtársak több szempontot vetettek fel a darab jó oldalairól, rossz oldalairól, amelyek megvilágították művészi szempontból magát a színjátszás kifejezését és a zenét. Én most a másik oldalt szeretném megnézni.

A mű valóban tanító mű, amellet szórakoztat is. Elsősorban sok mindenre megtanított bennünket, katonákat is, különösen pedig minket, akik tisztiiskolán vagyunk, mert az előttünk lévő évfolyam életéből merítette a tárgyát. A bajtársak, akik tőlünk végignézték ezt a darabot, új lendületet kaptak a kiképzésben és a tanulásban. Meglátták azt, hogy kiket kell nekünk követnünk, milyen munkát kell végeznünk és hogyan kell viszonyulnunk népünkhöz.

Maga az a példamutatás, amelyet a darabban a szakaszparancsnok bajtárs mutatott, minden bajtársat lelkesített. Mi, akik tisztnek készülünk, tudjuk, hogy nagy felelősség hárul reánk, és hogy a jó parancsnoknak jó példával kell elől járnia. Ezt, azt hiszem, az elvtársak is tudják, valamennyien, kint a polgári életben. Ha valamilyen eredményt akarunk elérni, ha valamilyen eredményt akarunk egy tömeggel elérni, akkor jó példával kell elől járnunk. Meg kell mutatnunk a helyes utat, hogyan lehet azt az eredményt elérni, és az *Aranycsillag* ezt nekünk megmutatta.

A másik dolog pedig az, amit meg akarok említeni az, hogy az úgynevezett szellemidéző jelenetet itt egyes hozzászólások ki akarták hagyni, úgy képzelték, hogy ki kell hagyni a darabból. Nekem más a véleményem. A hadnagy bajtárs megemlítette azt, hogy az új színjátszásnak, a művészetnek a nép előtt kell haladnia, az új színjátszás egy a néppel és utat kell mutatnia. Itt szeretném megmondani, hogy a darab valóban utat is mutatott.

Rákosi elvtárs a DISZ-kongresszuson⁹⁸ azt mondta, hogy fejlődésünk legnagyobb gátja a régi, a maradi, a babona, és pontosan ez a jelenet mutat rá a babona elleni harcra. Ez a jelenet indít a babona elleni harcra.

Nézzük meg: különösen a parasztság széles részében a spirituális babonák, hajlamosságok még nagyrészt megvannak. Ha ezt próbáljuk kiküszöbölni, kiirtani, hogyan lehet nekimenni a dolognak? Természetesen nem úgy, hogy nekimegyek egy embernek és agyba-főbe verem azzal, hogy: Ne csináld, miért teszed? Humorosan kell megcsinálni. Humorosan kell rámutatni erre, valósággal ki kell gúnyolni az ilyen dolgokat és ebben a jelenetben ez nagyon jól kijön.

Latabár szerepével kapcsolatban arra akarok rámutatni, hogy a bajtársak, amint végignézték a darabot, először is – mint már többen mondták – valóban nevettek a darabon és a darab jó humoros érzést kelthetett mindenkiben. Valósággal annyira nevettek a bajtársak, hogy egyik-másik bajtársnak a könnye is kicsordult. Viszont komoly jelentősége van Latabár szerepének. Eddig mint komikust ismertük Latabárt, most mint drámai szereplőt ismertük meg. Drámai szereplésében pontosan egy volt a néphadsereggel, a néphadsereget megszerettette dolgozó népünkkel, amikor azt mondta, hogy azért szeretne katona lenni, mert a néphadsereg egy nagy család.

A néphadsereg valóban egy nagy család! Ez nemcsak szólam, ez így is van. Meglátszik ez a bajtársak irányában. Egyesek még azt mondták, hogy miért nagy család a néphadsereg, miért mondhatjuk rá azt, hogy egy nagy család? Mi, akik benne vagyunk, látjuk, hogy miért. Ott testvérek vagyunk, elvtársak és bajtársak vagyunk. Ott mindenki egyért és egy mindenkiért.

És ez nem azért van, mert kötelező, hanem mindenki erkölcsi kötelezettségének érzi, hogy a másik bajtársat segítse és támogassa. Ugyanakkor pedig nemcsak azért van ez, mert mindenki

⁹⁸ A Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) magyar ifjúsági tömegszervezet volt az 1950-es évek első felében.

erkölcsi kötelezettségének érzi, hanem erre az is kihat, hogy tudjuk, hogy dolgozó népünk és Pártunk küldött ide és nekünk minden eszközt meg kell ragadnunk arra, hogy dolgozó népünkhöz és pártunkhoz méltók legyünk.

Ugyanígy a bajtársakban a kultúra iránt, a kultúra minden formája iránt is megnyilvánul a vágyakozás. Fontos eszköz ehhez a könyvek olvasása és különösen a filmvetítések és a színházi előadások megtekintése. Már voltunk egynehányszor ilyeneken, és a kiértékelés megmutatta, hogy a magyar színjátszáshoz, általában a filmhez és a színházhoz hogyan viszonyulnak a bajtársak. Alig várják, hogy színházba vagy moziba mehessünk. Nincsen egyéb problémájuk szabad idejükben a bajtársaknak, mint az, hogy mikor megyünk színházba, hogy láthassuk művészeinket, és ismerik a darabok tartalmát.

Természetesen a darabokat emberi szemmel, tárgyilagosan próbáljuk vizsgálni. Néha-néha elsikkad magának a művészetnek a figyelése, jöllehet a művészetet figyeljük, mert ehhez még nagyon sok tanulás és képzettség kell és az, hogy nagyon sok darabot lássunk. Viszont ennek az előadásnak a tárgya, az anyaga fogja meg az embert. Arra kell vetnünk a fő súlyt a magyar színjátszásnál, hogy a színdarabok tárgya tanító, oktató legyen, és olyan, hogy megfogja az embert. Én azt hiszem, hogy a magyar színjátszás az operett terén jó úton indult el, és különösen jó úton indult el akkor, amikor meg tudta fogni az egyszerű embereket. Mert most már nálunk a honvédségben is egyszerű emberek fiai, munkások és parasztok fiai vannak, akik igenis vágnak a kultúra után, a kultúra különböző ágai után. Az új színjátszással elérjük azt az eredményt, hogy kiművelt, mindenhez hozzászólni tudó emberek és katonák leszünk. (Élénk taps.)

Gerzsabek János honvéd-tisztiskolás: Én egy eddig itt nem hallott részt szeretnék kiemelni, az éberség kérdését. Ez megnyilatkozott Kerekes István szakparancsnok alakításában akkor, amikor menyasszonyának tett ígéretét nem tudta teljesíteni, mert parancsnokától egy fontosabb parancsot kapott, és bármilyen kérdés merült fel menyasszonya részéről, vállalva menyasszonyával szemben a pillanatnyi nézeteltérést, akkor sem árulta el azt a kapott parancsot, amelyet neki teljesítenie kellett, úgyhogy eredeti vállalását nem tudta teljesíteni.

Ez nemcsak reánk, honvédségre kötelező, hanem összes dolgozóink felé is. Kötelez az éberség kérdése leginkább most, amikor az imperialisták ilyen nagy mértékben próbálnak minket megtámadni és keresik az alkalmat, hogy belénk kössenek. Nekünk tanulnunk kell ebből. Tanulnunk kell minenkünk tisztjelölteknek Kerekes István szakparancsnok alakításából, akinek egész egyénisége visszatükrözte a honvédtiszthez méltó viselkedést, a bátorságot, a határozottságot, az öntevékenységet. Ezen keresztül nekünk kell nevelnünk a jövőben a dolgozó nép többi fiait is.

Egyben elhoztam az iskola növendékeinek üdvözlét az írók, a színpadi dolgozók és a színdarab összes szereplői felé. Kérjük az elvtársakat, hogy a jövőben még több, még nagyobb számú ilyen színdarabot – mondhatom: operettet vagy népszínművet, nem tudom én sem, hogyan nevezem – hozzanak ki, hogy ezeken keresztül dolgozóink felfrissülve, erőt merítve még nagyobb lendülettel tudjanak harcolni a munkapadoknál, és így előbbre tudjuk vinni öt éves tervünk és a szocializmus építését. (Élénk taps.)

Gáspár Margit: Elvtársak! Az operettszínház dolgozói nevében nagyon, nagyon köszönjük azt a sok buzdítást, amelyet itt hallottunk ebben a nagyon magas színvonalú, kitűnő szempontokat felvető vitában, amelyből rengeteget tanultunk.

Rámutattak az elvtársak a hibákra, amelyeket ebben az előadásban is ki fogunk még javítani és rámutattak a fejlődés perspektívájára, ami a mi számunkra olyan hallatlanul fontos és értékes.

Külön öröm volt, hogy ennek a darabnak a problémáin túl felvetődtek itt a műfaj általános problémái, az elvi kérdések, amelyek körül még rengeteg sok a tisztázatlanság. Nagyon köszönjük Sebestyén elvtársnak, hogy felvetette azt a gondolatot: egy külön vita során kellene

megbeszélni a műfaj problémáit. Ez valóban nagyon, nagyon fontos volna. Mi még nagyon kevés ilyen elvi segítséget kaptunk és ez bizony eléggé nehezíti munkánkat.

Ezzel kapcsolatban kritikával kell illetnünk a Színművészeti Szövetséget, amelyet közel négy hónappal ezelőtt megkértünk arra, hogy hozassa meg a Szovjetunióból az ott lefolyt operett-vita anyagát.⁹⁹ Ez ott egy kétnapos konferencia volt, amelyen az elvtársak a műfaj minden elvi problémáját letárgyalták. Tudom, hogy meglehetősen nehézségekbe ütközik egy ilyen nagy anyagot megkapni, de mégsem lehet ez lehetetlen. Annyira fontos volna ez az operett továbbfejlődése szempontjából, hogy nagyon kérjük a Szövetséget, tegyen meg mindent, hogy ennek a vitaanyagának a meghozatala ne késsék tovább, hogy mi ebből kiindulva értékelhessük ki az itteni problémákat és így kaphassunk iránymutatást a jövőre vonatkozólag. Hiszen ha az operett vonala elért eredményeket – mint ahogyan az elvtársak eredményekre mutattak rá – ezt egyedül annak köszönhetjük, hogy szovjet operetteket ismertünk meg és ezekből tanulhattunk. A szovjet operettirodalom remekművei mutattak nekünk irányt: a *Dohányon Vett Kapitány*¹⁰⁰ és a *Szabad Szél*. Ebből tanultak szerzőink és ezeknek a daraboknak az előadásán keresztül fejlődtek színészeink oda, hogy szocialista realista operettet tudtak eljátszani. Éppen ezért nagyon kérjük a Szövetséget, hogy ne késsék tovább ennek az anyagnak a meghozatala, amelyből tanulni szeretnénk.

Felhasználom ezt az alkalmat mindjárt arra, hogy még egy kéréssel forduljak ezúttal az Írószövetség felé. E pillanatban az operett-műfaj szűk keresztmetszete az operett-vers. A prózaírók, a színpadi szerzők közül igen kitűnő erők fordultak már a műfaj felé, felismerve annak hallatlan nagy fontosságát. A legjobb írók foglalkoznak már az operettel. Ezt láttuk ebben az esetben is. Költőinkben azonban még mindig van valami furcsa, arisztokratikus elzárkózás az operett-vers írásával szemben. Ezt a teret teljesen a mesterembereknek engedik át és ezért az operett-vers nem tud fejlődni.

Kérjük az Írószövetséget, segítsen nekünk abban, hogy fel tudjuk kelteni a költők érdeklődését ez iránt a műfaj iránt, mert úgy érzem, az operett fejlődésének következő láncszeme az volna, hogy amiképpen szövegét igazi írók írják, verseit is igazi költők írják. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy nem kapunk költőktől költői verseket, de keveset kapunk és költőink nagy része még elzárkózik ettől a műfajtól.

Végezetül szeretnék elmondani még egy örömhírt, amely – úgy érzem – nemcsak a mi színházunk és a mi szerzőink számára, hanem mindnyájunk számára örömhír. Egy telefonbeszélgetés során, amelyet Tumanov elvtárral, a moszkvai operettszínház főrendezőjével folytattunk, Tumanov elvtárs azt kérte, hogy sürgősen juttassuk el Moszkvába az *Aranycsillagot*. (Nagy taps.) Valószínűleg színre fog tehát ott is kerülni. Nem merem azt mondani, hogy ez majdnem biztos, de így van. Azon kívül a csehszlovák színházi delegáció tagjai, akik most Magyarországon jártak, szintén elvitték az operettet, amely egész Csehszlovákiában színre fog kerülni.¹⁰¹ (Nagy taps.)

Végül még köszönetet szeretnék mondani szerzőink és színházunk nevében a műszaki tisztképző iskolának (Nagy taps.), mert a bajtársak elvtársi és baráti segítsége nélkül ez az előadás nem jött volna létre. Ígérjük és fogadjuk az Elvtársaknak, hogy mi, az Operettszínház

⁹⁹ A művészi igényesség kérdésében a szovjet vita azt mondja: „az operettnek a tematika és a tartalom társadalmi jelentőségére, a népi élet valószerű bemutatására, a pozitívnek és haladónak a megerősítésére irányuló törekvése csak akkor győzhet, ha az alkotás minden tekintetben magas művészi színvonalra emelkedik. Harc az igaz művészetért, amely magában foglalja mind a magasrendű ízlést, mind az alkotó fantáziát, a friss és eredeti gondolkodást, valószerű jellemek megformálását: csakis ez a harc biztosíthatja a szovjet operett további sikerét.” (Várady László). Idézi: BOZÓ Péter, „Műfaji hagyomány és politikai kisajátítás. Vincze Ottó *Boci-boci tarka* című operettjében (1953)”, in *Tudományos ülésszak a 70. éves Berlász Melinda tiszteletére*, (MTA BTK ZTI Bartók terem, 2012. november 29. Kézirat)

¹⁰⁰ Scserbacsov, Vlagyimir Vlagyimirovics: *Dohányon vett kapitány*. Bemutató: Magyar Színház, 1949. június 9. Rendező: Major Tamás, Kertész Gyula, Hont Ferenc.

¹⁰¹ 1951. tavaszától Csehszlovákiában is játszották: Pozsonyban, Ostravában majd Prágában.

dolgozói a mi frontszakaszunkon, a könnyű műfaj frontszakaszán tovább fogunk küzdeni a szocialista kultúráért és a békéért. (Nagy taps.)

Simon Zsuzsa: Kedves Elvtársak, ha több hozzászólás nincs, igyekszem a vitát röviden lezárni. Feladatom nagyon könnyű, miután a bírálatok meglehetősen egységesek voltak. Egységesen voltak nagyon helyesen: mert kiemelték ennek az operettnak – hangsúlyozom: operettnak – az előnyeit, a pozitívumait. Én tulajdonképpen a bajtárs szavaival értékelném ki a bírálatokat és főleg az operett pozitívumait. Ő ugyanis azt mondta, hogy miután megnézték ezt az operettet, új lendületet kaptak a kiképzésben és a tanulásban.

Elvtársak! Én azt hiszem, hogy a színház is és az írók is nagyon jó és bőséges jutalmat és örömet találhatnak ebben a kritikában. Mégis szeretnék néhány szóval foglalkozni a hozzászólásokkal is.

Vegyük elsősorban a műfaj kérdését. A magyar dráma terén és – úgy látszik – az operett terén is elég komoly nehézségekkel kell a színházaknak megküzdeniük. Én nem akarok résztvenni abban a vitában – mert nem értek túlságosan hozzá – hogy tulajdonképpen miért nem eléggé operett ez az operett. Félek azonban attól, hogy bizonyos igényesség kissé szárnyát törheti ennek a nagyon örvendetes ténynek, hogy megszületett első szocialista-realista operettünk. Nem értek egyet azzal, amit Háy elvtárs mondott, hogy az operettnak sémákká merevedett szabályai vannak, amelyekről veszélyes eltérni. Én nem ismerem pontosan ezt az operett-dramaturgiai szabályt. Elhiszem, hogy ez így volt, de nagyon vitathatónak tartom, hogy honnan eredtek ezek a dramaturgiai szabályok, és ha megvoltak, milyen dramaturgiai szabályok ezek és ezeket miért ne rúghatnánk fel mi, mint ahogyan felrúgtuk a dráma, illetve a filmdramaturgia szabályait. Ezek a dramaturgiai szabályok a polgári dramaturgia szabályai és ezek ránk nézve nem kötelezők.

Én nem azt akarom vitatni ezzel, hogy ebben az operettben elegendő volt a zene. Lehet, hogy ez az operett elbírta volna több zenét. Lehet, hogy elbírta volna több táncot. Magam is azt hiszem, hogy helyes lett volna, ha Roboz elvtársnő kitűnő táncai bőségesebb teret kaptak volna. Nagyon félek azonban attól, hogy helytelen, ha most azzal zárjuk le ezt a vitát – hogy ez a zenés vígjáték népszínmű és nem operett, s hogy ilyen éles határt vonunk. Én a színlapon azt láttam, hogy „operett” és egy pillanatig sem éreztem azt, hogy a színház engem becsapott, és nem hiszem, hogy a közönség közül bárki is ezt érezte volna.

Ha az operett, felhasználva a haladó dramaturgiai hagyományokat, továbbépíti, továbbfejleszti ezt a jó vonalat, amelyen a Fővárosi Operett Színház elindult, akkor ez nagyon dicsérő és örvendetes, minthogy nem szabad megállnunk és tovább kell fejlődünk, de én óva inteném az Operett Színház igazgatóját Gáspár Margitot, aki ilyen bravúros munkát végzett és megteremtette a szerzők segítségével – az első magyar operettet, hogy el ne ijedjen azoktól a megcsontosodott szabályoktól, mert ha ezeket maga elé állítva igyekeznek valahogyan ezek szerint a szabályok szerint létrehozni operettet, ez esetleg a további operettek megszületésének – és hangsúlyozom, hogy az ilyen szülések szülési vajúadásokkal járnak – gátja lenne.

Ez az *Aranycsillag* című operett megfelel a mi kívánságainknak, megfelel annak, amit mi az operettől várunk. Jó zenéje volt, szép táncai voltak, jól szórakoztatott, jó humora volt és főleg az első olyan magyar operett volt, amelynek komoly mondanivalója volt, olyan mondanivalója, amely számunkra fontos és értékes; és ez felbecsülhetetlen.

A humor kérdésével kapcsolatban itt az elvtársak nagyon bőségesen kitértek – és így nem is kívánok rá visszatérni – a fodrász-szint. Nagyon helytelen volna persze ezt kihagyni. Nagyon helyes dramaturgiai érzékkel jó helyen van ez a fodrász-kép. Csak ha az elvtársak utána gondolnának, akkor látnák, hogy hány szereplőt exponál ez a fodrász-kép, és hogy milyen nagy dramaturgiai törés lenne az, ha ez a darabból kimaradna.

Hogy Latabár hogyan él a humor eszközeivel, azt az elvtársak elmondották, amikor Latabár alakításáról beszéltek. Ha Latabár ilyen közel kerül a közönséghez, ha ennyire szeretik, ha a

neve fogalom, akkor már felesleges azon elmélkednünk, hogy vajon sok-e az a nevetetés, amit ő ebben a képben csinál, vagy nem sok. Valószínűleg nem sok, mert Latabár nagyon helyesen, jól, nagyon szeizmográfszerűen érzi meg, hogy mennyi kell a közönségnek, hiszen valahol itt keresendő az ő művészete.

Latabárral kapcsolatban szeretnék valamire rámutatni. Azt mondta Kelen elvtárs, hogy veszélyt lát abban, hogy az emberek Latabárért mennek be a színházba és ez remélhetőleg megváltozik. Hogy Latabárért mennek és nem a darabért, ezt én így nem fogadom el. Sokkal képzetesebb, sokkal intelligensebb ma már a mi közönségünk – mert hiszen a mi közönségünk a dolgozó nép – mint, hogy egy-egy sztárért menjen be a színházba. A közönségünk elveti a rossz darabot, amelynek eszmei mondanivalója hibás, helytelen, rossz, üres, és megbecsüli azokat a művészi produkciókat, amelyeknek mondanivalója helyes, közel áll hozzá, az ő életéből merített. Tehát igenis megválogatja, hogy milyen darabhoz megy be.

Nem ártana azonban egyszer kivitatnunk azt, hogy helyes volna-e Kelen elvtársnak az a kívánsága, hogy egyáltalában ne menjenek a színész kedvéért színházba. Én ezt azért említem meg, mert úgy látom, hogy egy eléggé hibáztató tendencia nyilvánul meg abban, hogy a mi színészeinket, akik örvendetes fejlődést mutatnak a felszabadulás óta egy kicsit szűrjük. A szovjet színészeket a szovjet dolgozó nép, a szovjet színészek közönsége nagyon szereti, becsüli, név szerint jól ismeri, a szovjet emberek levelezésben állanak velük.

Ezzel szemben mi van minálunk? Sajnos, mi annyira átestünk a ló másik felére a sztárság elleni küzdelemben – amely küzdelem helyes – hogy mi most elszűrjük, nem népszerűsítjük a mi színészeinket. Nagyon gyakran hallom színházban bérlő közönségtől, hogy nem úgy emlékeznek meg színészeinkről, hogy a nevükön nevezik őket, hanem szerepük nevén nevezik, mert nem ismerik színészeinket.

Pedig a mi színészeink, már azok, akik, – és merem azt mondani, hogy a mi színészeink zöme – komoly munkát folytatnak művészi munkájukon kívül is, nagyon képezik magukat, nagyon akarnak fejlődni és megérdemlik azt, hogy a közönség megszeresse és részben miattuk is menjen színházba. Különösen, ha valaki ilyen kiváló alakítást nyújt, mint Latabár, különösen, ha olyan alakítást nyújt, hogy annak hatása alatt az egyik bajtárs felszólalt, hogy neki rosszul esett – és ezzel a közönség ízlése, ítélete és kívánsága jutott kifejezésre, amit nekünk nagyon is számba kell vennünk – és igazságtalannak tartották, hogy Latabárból nem lett katona.

Én is igazságtalannak tartom ezt. Valahogy úgy érzem, hogy valaki, aki ennyire vágyódik a néphadsereg után, aki így szeretne katona lenni, aki családjának érzi a néphadsereget, a mi néphadseregünket, az tartozzék is oda, ne csak sapkában és civilben, hanem abban az uniformisában, amelyet mi nagyon szeretünk. De meg kell mondanom a következőket is, ha már a színészeknél tartunk itt a mi vitáinkon, amelyek – hangsúlyozom – rosszul sikerülnek, és ez nem panasz, ahogyan Háy elvtárs mondta, és szinte csodálom, hogyan értette ezt ő annyira félre, hiszen nem hiszem, hogy annyira félreérthetően mondtam volna. Ő ugyanis azt mondta, mintha én azt mondtam volna, hogy mi szakmai emberek váljunk külön a közönségtől és külön szakmailag vitassuk meg a kérdéseket, függetlenül attól, hogy a közönség véleményét meghallgatnánk.

Természetesen nem hiszem, hogy ezt ilyen félreérthetően mondtam, és nem is így gondoltam. De a szakmai bemutatók, amelyek szakembereinknek szólnak, nem azért vannak délután, mert ki akarjuk zárni a közönséget, hanem mert színészeink és más olyanok, akik oda hivatalosak, délután érnek rá – este ők is játszanak. Ezért csinálják a színházak a külön szakmai bemutatókat és ezért lenne kutyakötelességük a színészeknek és a többi meghívottaknak, hogy ott megjelenjenek.

Ezek a viták azért vannak, hogy mi ezekből tanuljunk, fejlődjünk és az elvi problémákat tisztázzuk. Nagyon helyes és örömmel üdvözlöm, mert nagyon sokat tanultam belőle én is és biztosan a színház is, – Gáspár elvtárs el is mondta – azt, amit a bajtársak hozzászóltak a kérdésekhez. Jó, ha itt vannak azoknak a képviselői, akikért mi élünk, akikért mi végezzük a

munkánkat. De ezek: szakmai viták, és ezt nem azért emeltem ki, mintha azt mondtam volna, hogy akkor minket a közönség nem érdekel, hanem azért, mert hibáztatom, hogy ezek a szakmai viták a szakma közönyébe és érdektelenségébe fulladnak. Ez nem félreérthető.

Éppen ezért fel szerettem volna hívni az elvtársak figyelmét még egy hibára. Mi nem foglalkozunk elég mélyen a mi művészeink kritikájával, munkájával, nem kritizáljuk meg eléggé őket. A kritikát most nem olyan értelemben értem, hogy állandóan a hibákról beszéljünk. Én félek, hogy eddigi vitáinkon főleg negatív kritikák hangzottak el és talán ezért van ilyen érdektelenség a vitákkal kapcsolatban. Talán nem eléggé voltak építők a bírálataink, ezeknek az ankétoknak a bírálatai ahhoz, hogy a színészek megszeressék ezeket az összejöveteleket és többször el is jöjjenek.

Ezért hangsúlyozom, hogy meg kellene nézni a dolgot, mert mi valahol hibát követtünk el, ezt pedig gyorsan orvosolni kellene, hogy ezek az ankétok jobban sikerüljenek.

Itt is találkoztam ezekkel a hibákkal. Sokat esett szó Latabárról. Nagyon értékes, megérdemli. Esett szó egy-egy főszereplőről, de nem említettek meg az elvtársak olyan szereplőket, akiket itt feltétlenül meg kellett volna említeni. Ilyen egészen kitűnő epizód szereplő a darabban Antalffy, aki nagyon rövid jelenetében képviseli a munkásosztályt, és pedig úgy képviseli, ahogyan mi a színpadon látni akarjuk őket.

Abban a jelenetben, amely az első képből lezajlott, valahogyan azt láttam, hogy íme itt van a gyökere annak, amit a jövőben az életben is, tehát a színpadon még inkább látni akarunk, hogy tudniillik a mi munkásaink a faluval a legélénkebb kapcsolatot fejlesztik ki.

Nekünk ez komoly hivatásunk és feladatunk. Nekünk a jövőben nagyon-nagyon sokat kell a falura járnunk. A tszcs-k patronálásánál nekünk olyan feladataink vannak, amelyekre a darab itt nagyon előrelátóan rámutatott és ez eléggé nem magasztalható pozitívuma a darabnak.

És Antalffy ebben a szerepében nagyon kitűnő volt. Nem tudom, hogy a kritikák általában mennyire értékelték az ő alakítását, de éppen azért, mert kritikáink szüksézuak, itt nekünk kötelességünk az ilyesmire rámutatni.

Ugyancsak egészen kitűnő alakítás volt Szentessy a maga nagyon nehéz szerepében, és ez különösen örvendetes volt számomra, mert én most először láttam Szentessyt színpadon. Nagyon nehéz volt a szerepe, mert valljuk be, hogy bizony sokkal nehezebb a negatív figurákat megjeleníteni, mint a pozitív figurákat. Legalább azonos, sőt azt merném mondani, hogy gyakran komolyabb ideológiai képzettség kell ahhoz, hogy a színész egy reakciós figurát helyesen átpolitizáltan elevenítsen meg a színpadon, mint ahhoz, hogy egy pozitív figurát alakítson jól, akit maga a szerep is visz már, amit a közönség már a szerepen keresztül szívébe zár.

Talán kissé rá kellett volna mutatni – bár azt hiszem Balla elvtársnő rámutatott arra –, hogy Mezey Mária bizony kissé lazán kezelte a közönséget. Ő azt játszotta meg, hogy ő ezzel a szereppel nem egy, ő ezt a szerepet eljátssza, de ezzel egyet nem ért, ő ettől a szereptől távol van. Így a szerepen felülemelkedve azt játszotta meg, hogy *játssza* a szerepet. Ő Mezey Mária maradt, aki kritikát gyakorol afelett a szerep felett, amelyet játszik. Ez végtelenül helytelen és nem Mezey Máriához méltó megoldás. Az ő színészi adottságai predesztinálják őt arra, hogy ilyen szerepben nagyon jó, kitűnő, egészen bravúros színészi alakítást nyújtson és csupán rajta – és talán a rendező gyengeségén is múlt, hogy ez nem így sikerült. Nagy kár, és rossz színfolt a jó együttesben.

Szeretném itt megemlíteni Petress Zsuzsát, akinek komoly, nagy fejlődését örömmel kísérik figyelemmel. Itt kell rámutatnom arra is, hogy a Fővárosi Operettszínház milyen jó káderpolitikát folytat, amikor a fiatal színészeket és színésznőket ilyen jól kezeli, amikor jó alkalmat nyújt nekik a fejlődésre és nagyon merész, jó káderpolitikával nagy szerepekben játszatja őket. Petress Zsuzsa fejlődése eddig teljesen egyenes és felfelé ívelő volt. Fejlődésében sajnálatos törés ez a szerepe, amelyben túlságosan él azokkal az eszközökkel, amelyeket régebbi sikeres szerepei nyomán elhelyezett kelléktárában és most csak előhoz. Igaz az, hogy

ez a szerep nem túl hálás és nem nagy feladat a színész számára. De éppen ezért egy ilyen fiatal színésznőnek jobban el kellett volna benne mélyednie és sokkal jobbat, sokkal többet kellett volna produkálnia, mint amit produkált.

Szerencsétlenségem tartom az öltöztetését is. Ezt szerettem volna elmondani a rendezőnek. Nem értek egyet azzal, hogy állandóan, még a mulatságon is ilyen ruhában jelenik meg. Sokkal helyesebb volt például Zentay Anna öltöztetése és nem tudom, hogy ennek mi volt az oka, hiszen én úgy látom – egy kicsit rendezői szemmel is – hogy Petress Zsuzsát még könnyebb lett volna felöltöztetni, mint Zentay Annát.

A népszerű zenéhez szeretnék még néhány szót szólni. Nagyon sajnálom Elvtársak, hogy én nem értek jól ehhez a kérdéshez és nem tudom most itt lezárni ennek a vitáját. Az igaz, hogy amikor kijöttünk a színházból, nem nagyon fütyültük ezeket a dalokat, de szeretném én itt felhívni a színház vezetőségének figyelmét arra, hogy a színház ne várja meg talán azt, amíg a rádió népszerűsíti az operett zeneszámait. Javasolnám, hogy ezeket a számokat maga a színház népszerűsítse előadás közben. Úgy gondolom, ez jól esnék a közönségnek a szünetekben és a közönség szívesen tanulná meg az operett zenéjét. Ha esetleg a büfében és a dohányzóban a színház közvetítené szünet alatt ezeket a dalokat – talán úgy, hogy valaki énekelje is, tehát a szöveget is megtanulhassa a közönség – akkor az emberek már fütyülve mennének ki a színházból. A mi szempontunkból pedig fontos az, hogy ezek a dalok tömegdalokká váljanak. Ezért, ha a színház rendszeresen ennek a muzsikának a népszerűsítését, ezzel hasznos politikai munkát is végezne. Nem tudom, egyetért-e ezzel a színház.

Both elvtársnak csak annyit szeretnék mondani, hogy a kérdést ő félreértette, vagy elvétette. Nem Sebestyén elvtárs mondta azt, hogy kultúrpolitikusaink ellene voltak az operettnek. Ezt annál is inkább le szeretném szögezni, mert ez nagyon helytelen megfogalmazás volt, amit csak a véletlen szülhetett. Háy elvtárs mondta. Nem felel meg a valóságnak, hogy kultúrpolitikusaink akadályokat gördítettek az operett megteremtése elé. Sőt nagy vágyakozással és várakozással vártak erre és igyekeztek is ezt elősegíteni. S amikor most mindnyájunk örömeire megszületett a Fővárosi Operettszínházban az első operett, ennek tanújelét is adták azok, akik ezt akadályozták, hanem éppen várták és nagy szeretettel fogadták. Tudomásom szerint itt úgy tüntették ki a résztvevőket és az elvtársakat, mint a darabban a katonákat.

Igazat adok Gáspár Margit elvtársnőnek abban, hogy rendkívül fontos a jó operett-versszöveg, mert a tömegdal csak akkor lesz igazán tömegdal, ha verse is megfelelő. Szeretném azonban felhívni a figyelmét arra, hogy ha ezen a téren ilyen szűk a keresztmetszet, akkor nem elég az, ha itt mondja el, hogy az Írószövetség segítségét kéri, hanem kérje az Írószövetség segítségét *közvetlenül*, mert ezzel hamarabb fog célt érni.

És még egyszer nagyon-nagy szeretettel és lelkesedéssel gratulálok az Operettszínház igazgatónőjének, társulatának és elsősorban a szerzőknek ehhez a produkcióhoz, amelyről – azt hiszem – egységesen megállapíthatjuk, hogy frontáttörés az operett megszületése terén. (Nagy taps.)

Jelzet: MNL OL P 2146-62. tétel – 1950.

Géppel írt másolat, pecsét és aláírás nélkül.